Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de İlk Mezhep Eksenli Çatışma İddiası: Yaşananlardan Algıya 1966 Ortaca Olayları

Doç. Dr. Doğan Duman

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4662-9942>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 26.11.2019

Kabul: 29.12.2019

On-line Yayın: 31.12.2019

Anahtar Kelimeler

İslam

Sünnilik

Alevilik

1966 Ortaca Olayları

Araştırma Makalesi

DOI: [10.9761/JASSS39907](https://doi.org/10.9761/JASSS39907)

Öz

İslam tarihinde dördüncü halife Hz. Ali döneminde belirginleşen siyasal çatışmalar kısa süre içerisinde dinsel-mezhepsel ayrılıklara dönüşmüştür. Türk topluluklarının İslam inancını benimsedikleri dönemde şiddetini artırarak devam eden bu ayrılıklar kaçınılmaz biçimde Türkleri de etkilemiştir. Ağırlıklı olarak Sünnilik ve kısmi olarak da Alevilik anlayışını kabul eden Türk toplulukları, tarihsel süreç içerisinde birçok farklı nedenlerle ayrışıp karşı karşıya gelmişlerdir. Bu ayrışmaya siyasal ve tarihsel faktörler etki ettiği gibi, sosyolojik ve kültürel faktörler de belirleyici olmuştur. Yüzyıllar boyunca devam eden bu çatışma ve gerginlik, Cumhuriyet’in kurulmasına kadar devam etmiştir. Cumhuriyet yönetimi ile birlikte siyasal ve hukuksal alanda laik anlayışın benimsenmesi sonucunda çok uzun zamandan beri devam eden ayrışma ve gerginlik azalmıştır. Fakat bununla birlikte toplumsal ve kültürel alanda süreç içerisinde karşılıklı olarak ortaya çıkan ön yargılar günümüzde bile etkisini belli ölçülerde devam ettirmektedir. Bu araştırma 1966 yılında Muğla-Ortaca’da bir arazi anlaşmazlığı nedeniyle başlayan ve bir süre sonra Alevi-Sünni çatışmasına dönüştürülmek istenen olayları konu edinmektedir. Özellikle dönem basınının çeşitli nedenlerle yanıltıcı bilgi vermesi sonucunda Ortaca’da Alevilere yönelik bir katliam girişimi ya da katliam yapıldığı algısı oluşmuş, bu durum ise ülke genelinde bir gerginliğin yaşanmasına neden olmuştur. Yine bu yanıltıcı yayınların etkisi ile günümüzde de özellikle sosyal medyada olayların gerçek boyutları araştırılmadan yaşananların bir katliam olduğu yönünde bir algı oluşmuştur. Oysa yaşanan bu gerginlik temelde arazi anlaşmazlığından kaynaklanmış, tarafların olayları bir mezhep çatışmasına dönüştürme çabaları başarıya ulaşmamıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Duman, D. (2019). Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de İlk Mezhep Eksenli Çatışma İddiası: Yaşananlardan Algıya 1966 Ortaca Olayları. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 77, Winter, p. 231-257.

***First Period of the Republic of Turkey Religious Conflict Axis Claim: 1966 Ortaca
Events From the Living Perceptions***

Assoc. Dr. Doğan Duman

Dokuz Eylul University, Buca Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Izmir –
TURKEY

Article History

Submitted: 26.11.2019

Accepted: 29.12.2019

Published Online: 31.12.2019

Key Words

Islam

Sunnism

Alevism

1966 Ortaca Events

Abstract

The fourth caliph in the history of Islam Hz. The political conflicts that became evident in the period of Ali turned into religious-sectarian divisions within a short time. These divisions continue inevitably by increasing their violence in the period when Turkish communities adopted Islam. The Turkish communities, which predominantly adopted the understanding of Sunnism and partly of Alevism, have been separated and confronted for many different reasons in the historical process. Sociological and cultural factors have been the determinants of this separation as well as political and historical factors. This conflict and tension that continued for centuries continued until the foundation of the Republic. As a result of the adoption of secular understanding in the political and legal spheres with the Republican administration, the separation and tension which has been going on for a long time has decreased. However, the prejudices that arise in the social and cultural spheres in the process continue to some extent even today. This research is about the events that started in 1966 in Muğla-Ortaca due to a land dispute and after a while they wanted to be transformed into Alevi-Sunni conflict. Particularly as a result of misleading information given by the press of the period for various reasons, the perception of a massacre attempt or massacre against Alevis occurred in Ortaca and this situation caused tension across the country. Again, with the effect of these misleading publications, there has been a perception that today, especially in social media, the real dimensions of events are a massacre. However, this tension stemmed mainly from the land dispute and the efforts of the parties to turn the events into a sectarian conflict did not succeed.

Research Article

DOI: [10.9761/JASSS39907](https://doi.org/10.9761/JASSS39907)

1. Giriş

İslam inancını benimsemiş toplumlarda çok farklı nedenlerle ayrışma ve çatışmaların yaşandığı bilinmektedir. Kimi zaman siyasal iktidarı elde etme çabası, kimi zaman ise dinin farklı algılanması ve yorumlanmasından kaynaklanan nedenlerle yaşanan bu çatışmalar, İslam inancının yayılmaya başladığı ilk dönemlere kadar götürülebilir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra kimin halife olması gerektiği konusunda başlayan tartışmalar süreç içerisinde ciddi anlaşmazlıklara neden olmuştur. Hz. Ali'nin halife seçilmesine itiraz eden ve Emevi saltanatının da kurucusu kabul edilen Muaviye'nin giriştiği iktidar mücadelesi İslam tarihinde ilk ciddi dinsel ayrılıkların yaşanmasına neden olmuştur.

Muaviye ile başlayan Hz. Ali'nin yakınlarına baskı ve şiddet politikasının, Muaviye'nin yerine geçen oğlu Yezit zamanında giderek artması, Kerbela'da Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin ve yakınlarının şehit edilmesi genel anlamda İslam dünyasındaki Sünni-Şii ayrımının daha dar anlamda ise Alevi-Sünni ayrışmasının temel sebebi olarak kabul edilmektedir. Emeviler döneminde yaşanan "*Kerbela Olayı*" ve daha sonraları da devam eden Ehl-i Bey'te yönelik baskılar, İslam dünyasında günümüze kadar devam eden dinsel/mezhepsel ayrışmanın derinleşmesine neden olmuştur. Anadolu Aleviliğinin ve Anadolu'daki Alevi-Sünni ayrışmasının tarihsel ve sosyal temelleri de çok büyük ölçüde, İslam tarihindeki "*Cemel Vak'ası*", "*Sıffin Savaşı*", "*Kerbela Olayı*" ile Türk tarihindeki "*Babai Ayaklanması*", "*Şeyh Bedrettin Olayı*", "*Şah Kulu İsyanları*" ile Yavuz Selim-Şah İsmail arasındaki mücadele ve "*Çaldıran Savaşı*"nın sonuçlarına dayanmaktadır. Bunlardan özellikle 1514 yılındaki Çaldıran Savaşı, öncesi ve sonrasında yaşananlar nedeniyle ayrışmayı çok derinleştirmiştir(Yıldırım, 2016: 298).

Yukarıda belirtilen siyasal ve tarihsel faktörler dışında Alevi-Sünni ayrışmasına neden olan sosyolojik ve kültürel faktörleri de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü evrensellik iddiası taşıyan bütün inançların farklı kültürel yapılara ve ulaşabildiği her coğrafyaya mesajını iletmesi gerekir. Bu süreç yaşanırken de farklı sosyo-kültürel coğrafyalarda verilmek istenen mesajın farklı algılanması kaçınılmazdır. Bu durum ise doğal olarak, iletilmek istenen mesajın o yöredeki toplulukların kültürel değerleriyle sentezlenmesi sonucunu doğurarak yeni bir yapı ve anlam içerecek şekilde yeniden inşa edilmesine neden olur. "*Ancak din içerisinde birbirlerinden farklılaşan grupların ortaya çıkması aynı zamanda bunların birbirleriyle çatışmasını da beraberinde getirmektedir; çünkü ister din, ister mezhep, isterse cemaat seviyesinde olsun, her inanç grubu hakikati bizzat kendilerinin temsil ettiğini iddia ederek ötekileri şu ya da bu şekilde dışlamaya başlar.*"(Yapıcı, 2008: 54). Böylece kaçınılmaz olarak sosyolojik bölünmeler ortaya çıkar.

Ayrışmanın yaşandığı bu süreç içinde "*etnosantrik eğilimler kendisini daha çok hissettirdiği için 'öteki' olarak algılanan alt dinî gruplar 'dinden çıkmakla', 'sapkın', 'sapık' ve 'kötü' olmakla suçlanır. Böylece alt dinî gruplar arasında kalıp yargılar, ön yargılar, sosyal mesafeler ve ayrımcılık tezahür eder.*" (2008: 54) Sünni İslam anlayışının hâkim olduğu Osmanlı Devleti'nde de "*alt dinî*" grup olarak kabul edilebilecek Aleviler, özellikle Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim ile Safevi Hükümdarı Şah İsmail arasında yaşanan Çaldıran Savaşı'ndan sonra uzun yüzyıllar boyunca "*dinden çıkmış*", "*sapkın*", "*abdestsiz*", ve "*kötü*" olmakla suçlanmışlardır. Bu ithamlardan çok daha ağır ve aşağılayıcı olanı ise "*ensest ilişki*"nin kastedildiği "*mum söndü*" ithamıdır. Bu ön yargı ve ağır ithamlar nedeniyle, Osmanlı döneminde Aleviler, siyasal, toplumsal ve dinsel anlamda Yahudi ve Hristiyan topluluklardan daha aşağı statüde kabul edilmişlerdir. Öte yandan bu ön yargıların tek taraflı olmadığını da belirtmek gerekir. Sünni devlet ve toplum yapısı tarafından dışlanan Aleviler de kendi aralarında, Kerbela Olayı'nın sorumlusu olarak kabul ettikleri tüm Sünnilere karşı; "*yezid*", "*yezidin ahfatları*", "*yezidin çocukları*", "*mervan*" ve "*münkir*" gibi ifadeleri yaygın bir şekilde kullanmışlardır(2008: 55). Cumhuriyet'in kurulmasından sonra halifeliğin kaldırılması, laik bir yapının benimsenmesiyle siyasal ve hukuksal düzlemde kısmi bir iyileşme sağlanmışsa da, toplumsal ve kültürel alanlarda yüzyıllar içerisinde Alevilere karşı oluşan ön yargılar devam etmiştir. 1960'lardan itibaren özellikle eğitilmiş Alevi gençlerin önemli bir bölümünün sol/sosyalist hareket içerisinde yer almaları nedeniyle, Osmanlı döneminde Alevilere yöneltilen

ithamların yanı sıra, “ateist”, “Kızılbaş-komünist”, veya “kızılilar” gibi niteleme ve ithamlar da kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde bu ithamların ve ayrımcılığın toplumsal ve kültürel düzeyde, özellikle kent ortamlarında bir ölçüde azaldığı kabul edilmekle birlikte, varlığını sürdürdüğü de bilinen bir gerçektir. Araştırmanın ana konusu olan 1966 yılındaki “Ortaca Olayları” her ne kadar bir arazi anlaşmazlığı nedeniyle başlamışsa da, o dönem toplumunda varlığını sürdüren Alevilere yönelik önyargıların etkisiyle mezhepsel bir gerginliğe doğru evrilmiştir.

1. Aleviliğin Tanımı ve Türk Topluluklarının Aleviliği Kabul Etmeleri

Arapça bir sözcük olan Alevilik, Ali’ye mensup, Ali taraftarı, Ali’yi seven, sayan ve ona bağlı olan anlamlarına gelmektedir. Hz. Ali ile Muaviye arasında girilen iktidar mücadelesinde Hz. Ali’yi haklı görüp onun tarafında yer alanlara ise Alevi denmiştir. Bununla birlikte araştırmacıların Alevilik ve tarihi gelişimi hakkında farklı değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir. Örneğin dilciler, tarihçiler, şairler, edebiyatçılar, fırka ve mezhepleri inceleyen çeşitli araştırmacılar sözcüğün terim anlamına kendi bakış açıları doğrultusunda anlamlar yüklemişlerdir(Taşkesen ve Ceylan, 2015: 458). Bunlardan bazıları Aleviliği İslam halifesi Hz. Ali ile başlatırken, bazılarına göre Alevilik, Orta Asya Türk inançlarından biri olan Şamanizm’in Anadolu yorumudur. Kimilerine göre Zerdüştlüğün Anadolu’daki uzantısı(yedi önerihttps://tr.boell.org/tr/, 2019) iken, kimilerine göre ise Alevilik, öncelikle kırsal toplulukları kapsayan ve hem din, hem de kendine ait kuralları olan bir topluluğa olan aidiyeti ifade etmektedir(Levent, 2019: 21). Bu farklı yaklaşımlardan hareketle Alevilik üzerine önemli araştırmalar yapan Ahmet Yaşar Ocak ise bütünlükçü bir yaklaşımla Aleviliği şöyle tanımlamaktadır:

“Alevilik ve Bektaşiliği doğuran Türk Heterodoksisi, gerçekten de Orta Asya’daki eski Türk inançlarıyla başladı. Şamanizm ve Budizm ile mistik bir niteliğe büründü. Zerdüştlük ve Maniheizm ile beslendi. Yesevilik ile İslâmın ve İslâm sufiliğinin damgasını yedi. Buna Horasan Melametiliğinin kalenderane tavrı eklendi. Böylece Anadolu’ya gelindi. Neo-Platonizm’in, eski pagan ve Hristiyanlık dönemi yerel kültürlerinin belli unsurlarıyla tanıştı. 15. yüzyılda İran Hurufiliğinin, 16. yüzyıl başında, Safevi Şiiliğinin motifleriyle bildiğimiz çehresini kazandı.”(Ocak, 1996. Aktaran: Gölbaşı ve Mazlum, 2010: 324).

İslam tarihindeki tarikat ve mezhepler üzerine önemli çalışmaları olan İsmet Zeki Eyüboğlu Aleviliği, Hz. Muhammed’in ölümünden sonra kimin halife olacağına ilişkin ortaya çıkan tartışmaya bağlı olarak gelişen bir “inanç yolu” olarak tanımlamaktadır. Eyüboğlu’na göre “Bugün ‘Alevilik’ denilince anlaşılması gereken inançtan çok bir yaşama kuralı, yaşayış biçimidir. Bu yaşayış biçimi ‘sünni’ denen, kaynağını Peygamber’in sözlerinde, davranışlarında, buyruklarında bulan, inanç düzeneğine, davranış kurallarına karşıdır.”(Eyüboğlu, 1989: 23). Hacı Bektaş Veli Dergâhı “Babagan” kolu postnişini Bedri Noyan’a göre, Anadolu Aleviliği, sadece eski Bâtınîlik inancının devamı olmayıp Hacı Bektaş Veli vasıtasıyla Yesevi, Kalenderi, Haydari, Ahi’lik gibi Türk tasavvuf kurumları ile Vahdet-i vücud, inanış yanında eski Türk geleneklerinin de karışımından meydana gelmiştir. Ona göre Aleviler, Türk geleneği, Türk halk şiiri, Türk halk sazı ile yaşayan bir mümin Müslüman topluluğudur. Şerif, Fırat’a göre ise Alevilik, 11. yüzyılda Şia ve Caferi mezhebi kanalından Türkistan’a yayılmıştır. Fırat, Aleviliğin, tasavvuf ve vahdet-i vücud esasından doğduğunu, Türk bilginlerinin buna atalarının eski dinleri Şamanîlikten bazı kaideler karıştırarak, Horasan, Nişabur ve Türkistan’daki aşiretler arasında yaydıklarını ifade etmektedir(Gölbaşı ve Mazlum, 2010: 324-325).

Anadolu Aleviliği ve Bektaşilik konusunda yaptığı çalışmalarla dünyaca bilinen Türkolog İrene Melikoff, Alevi yerine Kızılbaş deyimini kullanmayı tercih etmektedir. Melikoff, Kızılbaş adının, büyük bölümünü Azerbaycan ve Doğu Anadolu Türkmen boylarının oluşturduğu ve taktıkları kırmızı serpuşları Tac-ı Haydari adı verilen on iki dilimli kızıl börtükleri dolayısıyla Şeyh Haydar (1460-1468) taraftarlarının adlandırılması için kullanıldığını belirtmektedir(Melikoff, 1998: 211. Aktaran: Gölbaşı ve Mazlum, 2010: 325). Yine Alevilik ve Bektaşilik konusunda araştırmalar yapan Prof. Dr. Mehmet Eröz,

Alevilik ve Kızılbaşlık kavramlarını eş anlamlı kullanmamakla birlikte, Türkiye’de yaşayan bütün köy Bektaşilerini Alevi-Kızılbaş adı altında toplamaktadır. Kızılbaş sözcüğünün ise eski Türklerde çok yaygın kullanılan kırmızı börk veya başlık giyenleri nitelemek için kullanıldığını belirtmektedir(Eröz, 1990: 80).

Bütün bu tanımlara rağmen aslında Aleviliğin dini bir inanç mı, yoksa bir düşünce sistemi mi olduğu konusunda çok farklı yaklaşımlar vardır ve bu konuda herhangi bir uzlaşma sağlanmış değildir.

Farklı tanımları yapılan Aleviliğin Türk toplulukları arasında yayılması, Türklerin İslamiyet’i kabul etmeye başladıkları 8.yy sonları ile 9.yy başlarına dayandırılabilir. Bu anlamda sonraki dönemlerde İslam’ın Türkler arasında yayılmasında önemli etkisi olan ve Alevi-Bektaşî geleneğini de bir ölçüde etkileyen Ahmed Yesevi’nin (ö. 1167) (Baş, 2011: 21) şahsında tarikat halinde sistemleşen tasavvuf geleneğinin bölgedeki ilk temsilcileri olan İbrahim b. Edhem (ö. 778), Şakîk Belhi (ö. 810) gibi bazı sufilerin, Türklerin Alevilik ile tanışmasına da katkı sağladıkları söylenebilir. Günümüzde Alevi/Sünni Türklerin bir bölümünde etkili olan tasavvuf kültürünün ilk nüvelerini bu dönemde görmek mümkündür (Üçer, 2005: 260-261).

Emevi yönetiminin Hz. Ali’nin soyundan gelenlere ve taraftarlarına yönelik baskı ve imha politikası, bu muhalif kitlenin, merkezi otoritenin daha zayıf olduğu bölgelere kaçmalarına sebep olmuştur. Bu bölgelere yönelmelerinin nedeni ise hem merkezî otoritenin baskılarından kurtulmak, hem de buralarda kendilerini destekleyecek taraftar sayısını arttırmaktı. Bu bağlamda Horasan ve Maverâünnehir en elverişli yerler olmuştur. Burada yaşayan Türk toplulukları kendilerine karşı da sertlik politikası izleyen Emevi yönetimine karşı Hz. Ali yandaşlarına destek vermişlerdir. Emevilere yönelik bu siyasi ve askeri işbirliği, bir süre sonra Peygamber’in ölümünden sonra halifeliğin aslında nas ve tayinle Hz. Ali ve onun soyuna ait olduğu düşüncesi Türkler arasında da yayılmış ve taraftar bulmuştur.

Öte yandan Türklerin İslam’ı kabul ederken yüzyıllar boyunca etkisinde kaldıkları eski inanç ve geleneklerinin bir bölümünü de İslamileştirerek yaşamaya devam ettikleri bilinmektedir. Bu sentezin ise İslam’ın Sünni anlayışından çok, Hz. Muhammet ve Ehlibeyt sevgisini ön planda tutan “*sufilik anlayışı*” ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türkler arasında eski inançlarından gelen “*şaman kültürü*”nün de etkisiyle sufi anlayış yaygınlaşmıştır. Bu dönemde Horasan ve Maverâünnehir’de pek çok mutasavvıfın varlığından söz edilebilir(Uçar, *devlet.com.tr*, 2019). Bunlardan özellikle Ahmed Yesevi, Arslan Baba ve Korkut Ata gibi Türkmen Babalarının göçebe/yarı göçebe Türk toplulukları üzerinde ciddi etkileri olmuştur. Şehirlerde İslamiyet’in Sünni yorumu öne çıkarken, kırsal kesimdeki topluluklar arasında ise adı geçen babaların çalışmalarıyla, İran-İslam anlayışının etkili olduğu görülmektedir. Bu çerçevede göçebe topluluklar, İslam dinini kendi kültürel seviyelerine uygun biçimde açıklayan bu mutasavvıflar etrafında toplanmışlardır. Yine bu sürecin bir parçası olarak söz konusu topluluklar, ne tam olarak İslamiyet’in emir ve yasalarını benimseyebilmişler, ne de İslamiyet öncesi eski inanç ve geleneklerinden kopabilmişlerdi. Dolayısıyla bu Türk topluluklarının İslam anlayışı, eski inanç ve geleneklerle sentezlenen yeni bir İslam anlayışı olmuştur. Vefâilik, Yesevilik, Kalenderilik ve Haydarilik gibi Aleviliğin prototipi diyebileceğimiz bu yeni İslam yorumu, Orta Asya’da ortaya çıkan ve hızla çevre bölgelere yayılan Moğol istilası sonucunda, Türk topluluklarının Anadolu’ya göç etmeleriyle birlikte, Horasan ve İran üzerinden Anadolu’ya taşınmıştır(Turan ve Yıldız, 2008: 14-15).

Bir başka deyimle bu bölgedeki Türkler eski inançlarıyla İran üzerinden aldıkları İslamiyet’i sentezleyerek bir anlamda kendilerine özgü bir İslam anlayışı geliştirmişlerdir. Böylelikle eski Türk inanç, gelenek ve ibadet biçimlerinin bir kısmı, İslamiyet’in kabul edilmesinden sonra da Alevilik aracılığı ile varlığını sürdürmeye devam etmiş ve günümüze kadar taşınmıştır.

Alevi toplulukları için halk arasında yaygın olarak kullanılan “*Kızılbaş*” ifadesinin kökeni Safevi

Sultanı Şah İsmail’in babası Şeyh Haydar dönemine dayanmaktadır. Şeyh Haydar’ın müritleri, başlarına taç denilen on iki dilimli ve kırmızı renkli sarıklar sarmışlardır. Bu nedenle de onlara Kızılbaş denmiştir. Bununla birlikte kırmızı başlık Safevilerin icat ettikleri bir giysi çeşidi değildir. Çünkü daha önce farklı yerlerde, bazı dini grupların bu renkte başlık kullandıkları bilinmektedir. Örneğin Abdulkadir İnan, İslam öncesi Türk tarihinde Şamanların özelliklerine ait bilgi verirken, onların başlık olarak kırmızı külâh giydiklerini belirtmektedir(Uluerler, 2014: 27). Mehmet Eröz ise özellikle İslam’ın kabul edildiği ilk dönemler olmak üzere uzun süre Alevi-Sünni ayrımı olmaksızın Türkmen oymaklarına mensup insanların “kızıl börk” giydiklerini, zamanla Sünnilerin kızıl börkü terk ettiklerini belirtmektedir(Eröz, 1990: 80). Safevi Türkleri ise aslında bu eski geleneği devam ettirmişlerdir. Şeyh Haydar döneminde Safevilerde yaygınlaşan bu giyim tarzı, artık Alevi inancını ve on iki imamı temsil etmeye başlamıştır(Turan ve Yıldız, 2008: 21). 16. yüzyılın başlarında Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasında yaşanan mücadelede Safevileri destekleyen Anadolu’daki Aleviler de Kızılbaş olarak nitelendirilmişlerdir. Ancak günümüz Türkiye’sinde Kızılbaş kelimesi, Alevileri, ahlaki düşkünlük içerisinde olmakla itham ve aşağılamak amacı ile kullanılmaktadır(Talas, www.academia.edu, 2019). Bu haksız ve yanlış nitelenmenin en önemli nedeni ise, Osmanlı döneminde uygulanan yasaklar ve ağır baskılar nedeniyle gizlilik içerisinde yapılan ve Alevi inancında ibadetin bir parçası olup, kadınlarla erkeklerin bir arada toplandıkları cem törenleridir.

Alevilik, İslam inancını farklı algılama ve yorumlamadan kaynaklanan dini ibadet ve ritüellere sahip olması, diğer İslami mezhep ve yorumlardan ayrı olması gibi nedenlerle; yanı sıra farklı toplumsal, ekonomik ve siyasal faktörlerin de etkisi(Gölbaşı ve Mazlum, 2010: 325) ile Türk tarihinin farklı dönemlerinde çatışma konusu olabilmektedir.

2. Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye’de Alevi-Sünni İlişkisi

Türk topluluklarının Anadolu’ya yönelişleri 11. yüzyılın ortalarında başlamış, 1071 yılındaki Malazgirt Zaferiyle de Anadolu’nun bir bölümü Türklerin denetimine geçmiştir. Bu zaferden sonra Anadolu’ya yönelen göçler artmıştır. 1075 yılında kurulan Anadolu Selçuklu Devleti, daha da güçlenmelerini sağlayacak olan bu göçebe toplulukları büyük bir memnuniyetle karşılamış ve onları kontrollü bir şekilde boş arazilere yerleştirmiştir. Ancak, 1210’lu yıllarda Orta Asya’da başlayan ve Anadolu’ya doğru da yönelen Moğol istilasıyla birlikte artan göç dalgası, Anadolu’ya daha önce gelip yerleşen Türk topluluklarının hayatlarını olumsuz etkilemeye başlamıştır. Zamanla yerleşik hayata geçen Türklerle, konar-göçer yaşayan Türkler arasında ilk anlaşmazlıklar başlamıştır. İktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel olarak ortaya çıkan ayrılıklar, bir süre sonra din anlayışında da görülmeye başlamıştır. Yerleşik hayata geçerek devlet desteğini arkasına alan ve medreseler aracılığı ile disiplinli bir din eğitimi alan Türkler Sünni İslam anlayışını benimserken, İran üzerinden gelen göçebe Türkler ise tasavvuf ağırlıklı bir İslam anlayışını benimsemişlerdir(Uçar, devlet.com.tr, 2019) Anadolu’ya göç edip gelen Türk toplulukları içerisinde özellikle de göçebe topluluklarda Sünni İslam’la örtüşmeyen inanışlar vardı. Öte yandan bu toplulukların yaşam tarzları ve içinde bulundukları zor koşullar, Sünni İslam anlayışının gereklerini bütünüyle yaşamalarına pek de olanak tanımamaktaydı. Bu Türk topluluklarının büyük kısmının okuma-yazma bilmedikleri ve yaşantılarındaki tekdüzelik düşünüldüğünde İslam’ın temel emirlerini yerine getirmede pek istekli olmayacakları da açıktır. Bu nedenle söz konusu topluluklar, İslam’ın din ile ilgili temel konularına vakıf olmayan, daha çok mistik bir hava içerisinde kendilerine hitap eden, İran ve Horasan suffiliğinin etkisindeki İslam’ı Anadolu’daki eski kültür anlayışı ile sentezleyen babaların, dervişlerin etkisinde kalmışlardır(Uluerler, 2014: 17). Çok farklı kaynaklardan beslenen bu yeni İslam anlayışı zamanla “Anadolu Aleviliği” olarak adlandırılan bir din yorumuna dönüşmüştür. Türk toplulukları arasındaki bu dinsel farklılaşma ise zamanla siyasi ve ekonomik faktörlerin de etkisiyle çatışmaların kaynağını oluşturmuştur.

Anadolu’nun 11. yüzyıldan itibaren Türk egemenliğine girmeye başlaması ile birlikte, süreç

içerisinde Anadolu'nun farklı bölgelerine yayılan Aleviler, Çetmi (Çepni) Tahtacı, Nalcı, Sıraç, Türkmen gibi adlarla anılmışlardır(Turan ve Yıldız, 2008: 21). İslam'ın Anadolu'ya yayılmaya başladığı ilk anlardan itibaren inanç, ibadet, yaşam tarzlarıyla farklılık gösteren ve çeşitli isimlendirmelerle anılagelen Aleviler, Sünni İslam inancını benimsemiş olanlardan farklılaşmışlardır. Süreç içerisinde dinsel, siyasal ve toplumsal gerekçelerle iki topluluk arasında bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Zaman zaman ağırlaşan ve çözülemez kronikleşen bu sorunlar, Aleviler ile Sünniler arasında kapanması zor uçurumlar açmıştır. Bunun en önemli nedeni geçmişten gelen köhnemiş düşünceler ve ön yargılardır(Taşkesen ve Ceylan, 2015: 458). Bu yanlış düşünce ve ön yargılar ise günümüze kadar uzanan bir kutuplaşma yaratmıştır.

Anadolu'da Alevi-Sünni kutuplaşmasının izleri Selçuklular dönemine kadar uzanmaktadır. 13. yüzyılda Selçuklular zamanında, 1240 tarihinde yaşanan "*Baba İshak İsyanı*" bu kutuplaşma ve çatışmanın ilk önemli örneğidir. Osmanlı Devleti'nin 1402'deki Ankara Savaşı'ndan sonra parçalanma riski ile karşılaştığı süreçte, 1416'da ortaya çıkan Şeyh Bedrettin İsyanı da bir diğer örnek olarak verilebilir(Bilgiç, Koydemir ve Akyürek, 2014: 177). Bununla birlikte Alevi-Sünni ilişkilerinde sonraki yüzyılları da etkilemesi açısından asıl kutuplaşmaya yol açan olay 16. yüzyılda Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim zamanında yaşanmıştır.

Osmanlı ve Safevi devletleri arasında yaşanan çekişmeler ve savaşlar, Alevilerle Sünniler arasında geçmişten gelen ayrılık ve anlaşmazlıkları çok daha derinleştirmiştir. Şah İsmail'in çok sayıda müridinin yaşadığı Anadolu topraklarında yoğun bir propaganda faaliyeti sürdürmesi savaşın temel nedenidir. Mezhep ayrılığı şüphesiz ki Osmanlı-Safevi ilişkilerinde en başta gelen belirleyici faktörlerden birisiydi. Bununla birlikte siyasal ve ekonomik faktörler de göz ardı edilmemelidir. Şah İsmail'in Anadolu'ya yönelik faaliyetlerinin Osmanlı'nın egemenlik alanı için açık tehdit oluşturması baştan beri iki devlet ilişkisinin ve dolayısıyla Alevi-Sünni ilişkilerinin olumsuz bir ortamda başlamasına ve gelişmesine neden olmuştur. Savaş ortamında Osmanlı merkezi idaresinin Safevileri destekleyen ve "*Kızılbaş*" olarak nitelendirilen Alevilere karşı uyguladığı sert siyaset, binlerce Türkmen Alevi'nin öldürülmesi, toplumsal ve kültürel bölünmeye büyük etki etmiştir(Yağbasan ve Öztürk, 2016: 182-183).

Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı merkezî yönetiminin sürekli biçimde kuşku duyduğu Anadolu Alevileri, gerek siyasal baskılar gerekse de ekonomik ve toplumsal sebeplerle farklı zamanlarda isyan etmişlerdir. Bunlardan ilki Şeyh Celal önderliğinde, Bozok'ta (Yozgat) çıkartılan isyandır. Topraksız köylüler, toprakları elinden alınmış eski sipahiler, sekbanlar, ağır vergiler altında ezilenler, yerel yöneticilerin idare tarzından şikâyetçi olanlar 1518-1519 yıllarında Şeyh Celal öncülüğünde, Osmanlı yönetimine başkaldırmışlardır. Bu isyanı 1525 yılındaki Baba Zünnun İsyanı takip etmiştir. Osmanlı yönetimi, Derviş Celal'in öncülük ettiği isyanın ardından 16. ve 17. yüzyıllarda, Anadolu'da toplumsal ve ekonomik yapının bozulmasından kaynaklanan ayaklanmaların tümünü Celali İsyanları olarak adlandırmıştır. Karayazıcı, Deli Hasan, Tavil Ahmed, Canboladoğlu ve Kalenderoğlu isyanları bu dönemlerdeki en bilinen isyanlardır. Bu isyanlara sadece çiftçiler ve işsizler destek vermemiş, Alevi halk kesimleri de desteklemiştir. Çok kanlı bir şekilde bastırılan bu isyanlar Alevi halkın, Sünni Osmanlı yönetimine karşı bilinçaltındaki izleri derinleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar siyasal ve dinsel gerekçelerle devam eden bu gerginlik; "*çatışmayı ortaya çıkaran dışlama, ötekileştirme ve olumsuz değerler ve nitelikler atfetme gibi durumlar iki grup arasındaki çatışmayı yüzyıllar sonrasına taşımıştır.*"(Bilgiç, vd., 2014: 178). Bu uzun süreç içerisinde Osmanlı yöneticilerinin izlediği neredeyse kesintisiz denebilecek takibat ve cezalandırma siyaseti ise Alevilerin giderek Sünni toplumdan dışlanmalarına ve devletten uzaklaşmalarına neden olmuştur(Yıldırım, 2016: 284-285).

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde bulunduğu bir dönemde Yeniçeri Ocağı (1826) ile

birlikte Bektaşî tekkelerinin de kapatılması, devletle Alevi-Bektaşî toplulukları arasındaki dönüm noktalarından biri olmuştur. Yeniçeri Ocağı’nın kapatılmasından sonra Bektaşîlik de bir tarikat olarak yasaklanmış, Bektaşî tekkeleri Nakşibendîlere devredilmiştir. Bununla birlikte II. Meşrutiyet Dönemi’nde bazı Bektaşîlerin yenileşme hareketleri içinde yer aldıkları, hem İttihatçılarla hem de II. Abdülhamit ile ilişkilerini geliştirip bazı idari görevler aldıkları da görülmüştür. Ancak bireysel düzeyde kalan bu ilişkiler Alevi-Bektaşîlerin merkezî otorite karşısındaki konumlarının değişmesini sağlayamamıştır(Uçar, *devlet.com.tr.*, 2019).

Osmanlı merkezî yönetiminin katı Sünni anlayışından dolayı yüzyıllar boyunca büyük bir baskı altında yaşayan Aleviler, Cumhuriyet’in kurulmasından sonra halifeliğin kaldırılması ve hukuk sisteminin laikleştirilmesi ile görece daha rahat bir siyasal ortama kavuşmuşlardır. Çünkü Cumhuriyet’in kurucuları yeni rejimi, laikliği benimsemiş ulus-devlet anlayışı ile inşa etmek düşüncesindeydiler. Bu yaklaşım ise geçmişte dine dayalı olan hukuksal ve siyasal sistemin köklü bir biçimde değiştirilmesi zorunluluğunu getirmekteydi. Yeni rejimin özellikle kamusal alanda dinin müdahale sahasını daraltması ve dini özel yaşam alanı ile sınırlandırması, Alevilerin yeni rejime umutla bakmasını sağlamıştır.

Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte oluşan yeni siyasal ve hukuksal yapının Alevileri bir ölçüde rahatlattığı kabul edilse de, yeni rejimin bir Türk-Sünni projesi olarak kurulup geliştirildiğini, bunun dışında kalan kimliklerin ise görünür olmadığını belirtenler de vardır(Taşkesen ve Ceylan, 2015: 459). Bu iddiayı ileri sürenlere göre; İttihat ve Terakki’nin, milletin oluşumunda başat unsurlar olarak kabul ettiği Türklük ve Sünnilik, Cumhuriyet sürecinde de temel referans olarak aynen kabul edilmiştir. Bu nedenle söz konusu bu araştırmacılar, Alevilere yönelik ayırıcı ve dışlayıcı politikanın etkisini azaltmakla birlikte Osmanlı’dan kalan bir miras şeklinde devam ettiğini kabul etmektedirler(Bulut, 2011: 50-51; Bildirici, 2010: 84-85; Şener, 1993: 152-156; Küçük, 2002: 902-904).

Kurulduktan kısa bir süre sonra laik yapıyı esas almasına rağmen, aslında Cumhuriyet yönetimi, dinsel alandaki düzenleme ve örgütlenme ile herkesin Sünni-Hanefi olduğu ön kabulüyle hareket etmiştir. Bunun en belirgin kanıtlarından biri 3 Mart 1924’te halifeliğin kaldırılmasından sonra kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın sadece Sünni vatandaşlara hizmet üretecek şekilde yapılandırılmasıdır. Cami giderlerinin devlet tarafından karşılanması, din derslerinde Sünni İslam anlayışı doğrultusunda öğretim verilmesi diğer örnekler olarak verilebilir. Cumhuriyet’in eşitlikçi olmayan bir politika izlemesine rağmen, Osmanlı dönemindekine benzer şekilde doğrudan devlet kaynaklı ağır takibat ve baskıların olmayışı, Alevilerin Cumhuriyet’e karşı memnuniyet ve bağlılıklarına neden olmuştur.

Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra resmî düzeyde, Alevilere yönelik siyasal ve hukuksal alanda açık bir şekilde aşağılayıcı ve dışlayıcı politikalara rastlanmamakla birlikte¹, kimi İslamcı düşünür ve yazarlar, adeta Osmanlı dönemindeki gibi Alevileri aşağılamaktan geri durmamışlardır. Örneğin İslamcı çevrenin tanınmış isimlerinden Eşref Edip, Türkiye’de II. Dünya Savaşı’ndan sonra yeniden çok partili yaşama geçişin sağlandığı 1940’ların ortalarında bile Alevileri “*hayvan seviyesindeki topluluklar*” olarak nitelendirip, aşağılayabilmektedir. Eşref Edip’e göre; “*Anadolu’nun en cahil, en uydurmacılara inanan topluluğu bu biçarelerdir. Akla, irfana hatta insana yakışmayacak inançlar bu bedbahtları*

¹ Buna rağmen kimi yönetici ve devlet görevlilerinin 1937-1938 yıllarındaki Dersim harekâtının yarattığı kırımın da etkisiyle hazırladıkları gizli raporlarda, Aleviliğin milli birliğe zararlı olduğu düşüncesini savundukları görülmektedir. Örneğin Dâhiliye Vekâleti Jandarma Umum Kumandanlığı’nca “*gizli ve zata mahsus*” hazırlanan bu raporların birinde Aleviliğin en kötü yönünün “*Türklükle aralarındaki derin uçurum*” olduğu şöyle ifade edilmektedir: “*Bu uçurum Kızılbaşlık itikadıdır. Kızılbaş Sünni müslümanı sevmeyen, kin besleyen, onun ezelden düşmanıdır.*” Bkz. Küçük, a.g.e., s.908. Söz konusu raporda kullanılan ifadeler aslında aynı zamanda Cumhuriyet yönetiminin, tasarlanan laiklik projesi çerçevesinde bir bütün olarak toplumu Sünni-Hanefi Müslüman olarak kabul ettiğini göstermektedir.

hayvan seviyesine indirmiştir.” İlerleyen süreçte ise Türkiye’de “Işıkçılar” olarak bilinen cemaatin kurucusu olan Hüseyin Hilmi Işık da, Alevileri, “İslam düşmanı Rafizî” olarak nitelendirirken, “mum söndü” gibi aşağılayıcı ifadeler kullanmış ve Alevileri müritlerine karşı kötüleyip hedef göstermiştir (Bilici, 2010: 83). Belirtilen çevrelerden Alevilere yöneltilen bu ağır ve haksız suçlamalar, laik sistemi benimseyen Cumhuriyet Türkiye’sinde de Alevi-Sünni ayrışma ve çatışma sorununun kolayca çözülemeyeceğinin göstergesiydi. Sünni topluluklar arasında Alevilere yönelik olarak yaygın bir şekilde devam eden ön yargıların, uygun zemin oluştuğunda kolayca kişisel çıkar mücadelesinde araçsallaştırılabileceği ve çatışma ortamı yaratacağı açıktı. Nitekim 1966 Haziran ayında Muğla-Ortaca’da yaşanan olaylar bunun kanıtlarından biridir.

3. Yaşananlardan Algıya Ortaca Olayları

Olayların yaşandığı 1966 yılında Muğla’nın Köyceğiz ilçesine bağlı bir belde olan Ortaca, bir arazi anlaşmazlığı ile başlayan ve daha sonra mezhep çatışmasına dönüştüğü iddia edilen olaylarla ülke gündeminde yer almıştır. Yaşananların, kimi yazı ve değerlendirmelerde Cumhuriyet’in kurulmasından sonra Alevilerle Sünniler arasında mezhep ayrımcılığına dayanan ilk çatışma olarak kabul edilmesi dikkat çekicidir. Fakat olayların içerisinde bizzat yer alan veya olaylara tanıklık edenlerle yapılan görüşmeler sonucunda aslında bazı kaynaklarda iddia edildiği biçimde mezhepsel bir çatışmanın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte dönemin yazılı basınında yer alan haberler ve bunu sonucunda oluşan kamuoyu algısı, günümüzde olaylarla ilgili eksik ya da yanlış değerlendirmelerin yapılmasına neden olmaktadır (İzmir, 2016: 9).

Dalaman bölgesinde bulunan bir özel mülk konusunda yaşanan gelişmeler, günümüzde Muğla’nın ilçesi olan Ortaca’nın daha büyük bir yerleşim birimine dönüşmesini sağlamıştır. Hıdivi Abbas Hilmi Paşa’nın² Dalaman’daki arazilerine borçlarını ödeyememesi nedeniyle bankalar tarafından 1928 yılında el konmuş ve işletilmesi için bir Fransız şirkete kiralanmıştır. Çiftlik 1935 yılında ise alacaklı İş Bankası ve Ziraat Bankası tarafından satışa çıkarılmıştır. O dönemde çiftlik arazisi üzerinde 2500 nüfuslu 12 köy bulunmaktadır. Pamuk ve yün sanayisi için çok elverişli bir arazi olabileceğine inanıldığı için de Ziraat Vekâleti tarafından bedeli 7 yılda ödenmek üzere 30 Ocak 1935 tarihinde 3 milyon liraya satın alınmıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (CDAB), 30-18-1-2 51 7 5). Arazi satın alındıktan sonra burada Devlet Üretim Çiftliği kurulması için çalışmalar başlamıştır. Bu nedenle bölge içerisinde bulunan Dalaman nahiyesi 1942 yılında Ortaca’ya nakledilmiştir (CDAB, 157-32- 10). Yaklaşık 17 yıl köy statüsünde kalmış, 25 Mayıs 1959 tarihinde alınan bir kararla Ortaca’da belediye teşkil edilmiş ve nahiye durumuna getirilmiştir (CDAB, 275- 13- 5).

Hıdivi Abbas Hilmi Paşa’nın Dalaman’daki arazilerinin Ziraat Vekâleti tarafından satın alınmasından sonra, Alevi-Sünni karışık biçimde yaşayan yöre halkının bir bölümü Güzelyurt ve Fevziye Köyü’ne, bir bölümü de Ortaca Cumhuriyet Mahallesi’ne yerleştirilmiştir. 1942’de Tapu Kadastro Müdürlüğü’nün bölgede yaşayanlara uygun ödeme koşullarıyla tapu vermesi sonucunda topraksız köylü kalmamıştır. Böylece hayvancılık dışında tarımsal faaliyetler de önemli bir geçim kaynağına dönüşmüştür. 1940’ların sonlarına doğru tarımda makineleşmenin yaygınlaşmaya başlaması, DP’nin ziraat alanlarının geniş olduğu bölgelerdeki bataklık ve mera alanlarının kurutularak tarıma elverişli hale getirilmesi yönündeki politikaları, tarımsal üretimde olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu politikalar doğrultusunda 1950’li yılların ortalarında, uygun bölgelerde tahıl üretiminden endüstriyel değeri olan susam ve pamuk üretimine geçilmiştir. Bu bölgedeki pamuk

²Abbas Hilmi Paşa, son Mısır Hıdividir. Osmanlı Devleti’nin bir fermanı ile 7 Ocak 1892’te Mısır Hıdivi olarak atandı. Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na girmesinden sonra İngiltere’nin onu Hıdiv olarak tanımadığını ilan etmesiyle fiilen, Lozan Anlaşması’nın imzalanması ile de resmen Hıdivliği sona erdi. 69 YIL ÖNCE BUGÜN, MISIR HİDİVİ II. ABBAS HİLMİ ... - etc. <https://lcivelekoglu.blogspot.com › tarihten-bugune-dusen-notlar-20-aralik> (Erişim tarihi: 29 Ekim 2019)

üretimi ise kısa zaman içerisinde bölgenin ekonomik yapısını çok olumlu yönde etkilemiş, Ortaca ve çevresi adeta Türkiye’nin ikinci Çukurova’sına dönüşmeye başlamıştır. Üretimdeki artış nedeniyle pamuk toplamak için mevsimsel olarak bölgeye dışarıdan işçiler gelmeye başlamıştır. Önceleri geçici sürelerle gelen bu işçilerin zaman içerisinde bölgeye yerleştikleri görülmektedir. Bölgenin ekonomik anlamda cazip hale gelmesiyle, süreç içerisinde Çerkezler, Romanlar ve Yörükler bölgeye yerleşmişlerdir. Alevilerin ise Toros bölgesinden aşamalı olarak Antalya ve çevresine, oradan da Ortaca’ya gelip yerleştikleri düşünülmektedir. Ortaca bölgesine göçün yoğunlaşmasına yol açan önemli bir faktör de 1957 yılında Fethiye’de meydana gelen depremdir (İzmir, 2016: 45-46). Ekonomik nedenlerle gerçekleşen göçler bir yandan bölgede nüfus artışına neden olurken, bir yandan da zaman içerisinde toprağa olan gereksinimi artırmıştır. Bu durum ise arazi temelli kimi sorunların yaşanmasına yol açmıştır.

4.a. Arazi Anlaşmazlığı ve Olayların Başlaması

2 Haziran 1966’da başlayan olaylara kadar herhangi bir sorun olmadan bir arada yaşayan Sünni ve Alevi Ortacalılar, bir arazi anlaşmazlığı nedeniyle karşı karşıya gelmişlerdir. İki tarafı anlaşmazlığa sürükleyen sorunun kökeni 1956 yılına kadar geriye gitmektedir. Ortaca’nın güneybatısında yer alan ve halkının tamamının Alevilerin oluşturduğu Fevziye köyünde başlayan arazi anlaşmazlığı kısa sürede büyüyerek, Ortaca merkeze de sıçramış, bazı çevreler bu olayı Alevi-Sünni çatışmasına dönüştürmeye çalışmışlardır.

Fevziye köyü sınırları içerisinde bulunan ve Savsu olarak adlandırılan 300 dönümün üzerindeki bir araziye, 1956 yılında komşu Kızılyurt (Güzelyurt) köyünden Nazmi Yavuz adında bir Sünni vatandaş sahiplenmiştir. Savsu’nun bir kısmı bataklıktır. Yavuz’un amacı, bataklığı kurutup tarla haline getirmek, sonra da burada tarım yapmaktır. Yavuz, bir yandan bataklığı kurutma çalışmalarını sürdürürken, bir yandan da Sıtma mücadelesiyle ilgili bir yasadan yararlanarak, araziye, on yıl içinde kurutup kullanışlı hale getirmek taahhüdüyle hazineden devralmıştır. Anlaşmaya göre, 10 yıllık süre sonunda bataklığı kurutması halinde arazinin yüzde 61’i Nazmi Yavuz’un, yüzde 39’u da hazinenin olacaktır. Süreç içerisinde önemli bir kısmı bataklık olan bu arazi yavaş yavaş kurutularak üretime elverişli arazi haline getirilmiştir (Akis, 1966: 4-6). Yavuz, 1963 yılına kadar bu araziye tarım alanı olarak ıslah ederken, 1963 yılında devlet tek tarafı olarak sözleşmeyi feshetmiştir. Fakat buna rağmen Yavuz araziye işletmeye devam etmiş ve bataklık dışındaki bir alanı da tarımsal işletmeye uygun duruma getirmiştir. Yavuz’un bataklığı kurutarak ektiği alanı genişletmesi kimi Sünni kişilerle aralarında tartışmaların çıkmasına neden olmuştur (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019).

Çünkü kiralanan arazinin sınırları içerisinde bir başka Sünni vatandaşın da toprağı bulunmaktadır. Başlangıçta iki Sünni vatandaş arasında başlayan küçük sürtüşmeler, Sünni-Alevi birlikteliğinden bir çıkar hesabı yapılarak, Nazmi Yavuz ile karşılıklı tahrikler şeklinde tırmanmaya başlamıştır (İzmir, 2016: 51). Köylerinden olmayan bir çiftçinin kendi köylerinin sınırları içerisinde kalan geniş bir araziye sahip çıkması, işlenecek arazileri sınırlı olan Fevziyeli köylüleri rahatsız etmiş ve Yavuz’a karşı bir başka Sünni vatandaşla işbirliği yapmalarına neden olmuştur. Arazi anlaşmazlığı, Alevilerin dahil olmasıyla birlikte daha da büyümüş, adam dövme, yaralama ve tecavüz eylemlerini de içeren karşılıklı şiddete dönüşmüştür. Bu dönemde Fevziye Köyü Muhtarı olan Hızır Korçak olayların gelişimi hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Şimdi Sarısu mevki olarak bilinen yerde 300 dönüm bir göl arazisi vardı. Ayrıca gölün kenarında da yüz, yüzeli dönüm kadar bir arazi daha bulunuyordu. Güzelyurtlu bir vatandaş burayı sahiplendi. ‘Burayı tarıma açacağım ve sonra da tapusunu alacağım’ dedi. Bu vatandaş bu şartını yerine getirmedi. Bunun üzerine devlet bu vatandaşın araziye geri aldı.

Ama vatandaş bu arazinin içinden çıkmadı. Oysa söz konusu olan arazi Güzelyurt’un değil, Fevziye Köyü’nün sınırları içindeydi. Köyümüzün toprak sıkıntısı da vardı. Gençler yetiştiler. Herkes ev bark sahibi

olacaktı. Bu nedenle bu vatandaş ile köylülerimiz arasında gerginlik çıktı. Bizim kadınlar Güzelyurtlu vatandaşın kızını dövmüşler.

Derken Maliye devreye girdi ve bu arazi köylümüz arasında pay edildi. Fevziyeliler kendilerine düşen bu araziye işlemek isteyince arada tekrar gerginlik çıktı. Bazı çevreler bu işi Alevi-Sünni kavgası diye işi büyültmeye kalktılar.”(Karaağaç, yayınlanmamış araştırma: 42).

1966 yılında meydana gelen bu olay, birçok kaynakta mezhep çatışması, hatta “Alevi katliamı” olarak nitelenirken, (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019) özellikle o dönemde olayların içinde yer alan ya da tanıklık yapanların ve resmi yetkililerin açıklamaları bu olayların “mezhep çatışması” ya da “katliam/katliam girişi” olmadığını göstermektedir.

2 Haziran’da patlak veren olaylara bakıldığında aslında bu olayların arka planında büyük ölçüde sınıfsal dinamiklerin yönlendirdiği bir çıkar çatışmasının olduğu görülmektedir. Fakat arazi anlaşmazlığı ile başlayan olayların bir Alevi-Sünni çatışmasına dönüştürülme çabası, sınıfsal dinamiklerin dikkatten kaçmasına neden olmuştur (İzmir, 2016: 52).

Taraflar arasında gerginliğin giderek tırmandığı bir sırada ilk olay, Fevziye köyünde 2 Haziran’da başlamıştır. Köylüler, ekim yapmak için arazisinde bulunan Nazmi Yavuz’u ve çocuklarını dövmüşler, tohumluğunu dağıtıp, bazı tarım aletlerini de Dalaman Çayı’na atmışlardır (Akis, 1966: 6). O sırada babası ile birlikte tarlada bulunan Yavuz’un kızı Ayşe Çelik olayları şöyle aktarmaktadır:

“Sabah Akça Köyü’ndeki arazimizde işçilerimizle çalışmaya başladık... Elleri silahlı adamlar ve yanlarında kadınlar yanımıza geldi, buradaki çalışmayı bırakmamızı söylediler. Babam onlara her şeylerini satıp buraya geldiğini anlatmaya çalışırken, kavga başladı. Kardeşlerimi dövdüler... Bir kadın elindeki tahrayı başıma vurdu, bayılmışım. Akçagöl’de traktörümüzün mazot deposuna kum doldurmuşlar. Ön tekerleklerini de söküp atmışlar... Bizler de bir ay evlerimizde yatamadık, korktuk. Babam bizi akrabaların yanına götürdü... O dönemde ‘Aleviler camiye basacaklar, evlerimizi basacaklar, öldürecekler, camiye saman koyup yakacaklar’ korkusu yaşadık... Olay arazi üzerine başladı. Biz tarlayı yapınca Fevziye’dekiler de bizim arazimizdir dediler...”

Olaylar sırasında Yavuz’un kızının yaralanmasının ardından, “Aleviler bizim kızlarımıza tecavüz ettiler” şeklinde söylentiler yayılmaya başlamıştır (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019; Milliyet, 7 Haziran 1966). Bu asılsız söylentiler ise toprak temelli ve kişisel çıkar çatışması nedeniyle başlayan olayların yavaş yavaş eksen değiştirmesine ve mezhep çatışmasına doğru yönelmesine neden olmuştur.

Yaşanan bu olaya tepki verilmesi gecikmemiştir. Ertesi gün Nazmi Yavuz’un yanında çalışan işçiler Alevi bir köylüyü döverek ve söylentilere göre karısına tecavüz ederek karşılık vermişlerdir. O dönemde yaşanan olaylara tanıklık eden Remzi Yılmaz adlı kişi de şunları belirtmiştir:

“Tuğlu’nun (Nazmi Yavuz) başına bu işler gelip zorda kalınca Güzelyurt Köyü’nden 6 traktör Akçagöl’deki Nazmi’nin arazisine pamuk ekmek için yola çıktı... Bizimle beraber 15 kişi de geldi. ...öğleyin birkaç kişi Akçagöl’de kendi arazisinde ailece yaşamını sürdüren ve kimseye en ufak bir zararı olmayan Rıza Özdemir’in evine saldırıp hiç hoş olmayacak davranışlarda bulunup eziyet etmişler” derken, olaylarda tecavüze uğradığı belirtilen G. Ö. de, “...Daha önceleri burada Tuğlu’nun çocuklarını dövüp kızını yaralayıp eziyet etmişler. Bir sabah Güzelyurt Köyü’nden Mustafa Cennet ile Fevziye Köyü’nden Durali Kirtik, denizden balık tutmuşlar. Çaydan sandalla içeri girip teknelerini bizim evin yakınına bağlıyorlardı. Mustafa ile Durali eşime, ‘Rıza, köylüler bu olaylardan ötürü çok kızgın ve sinirli. Bugün buraya gelecekler. Sana ya da karına bir zarar gelmesin, buradan birkaç gün uzak durun. ...bir süre ortalıkta görünmeyin’ dediler. Eşim Rıza da onlara ‘Benim Tuğlu ile bir alıp veremediğim yok, bana zarar vermezler’ dedi. Adamlar ısrar etti ama eşim onları dinlemedi... Kalabalık bir grup traktörlerle Tuğlu’nun arazisine geldiler. Elleri silahlarla birilerini aradıkları belliydi... İçlerinden 4 silahlı adam bizim eve gelip eşimi dövmeye başladılar... Evimizin önündeki köpek havlamaya başlayınca köpeği öldürdüler. Eşyalarımızın bir kısmını ve pamuk çekirdeklerimizi çaya atmaya başladılar. Daha sonra da bana eziyet ettiler, kötülük yaptılar ama bu yapılanları söyleyemem.” (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019) şeklinde konuşmuştur.

Olayın jandarmaya bildirilmesinden sonra, aralarında Nazmi Yavuz’un yeğeninin de bulunduğu 5 kişi gözaltına alınmış, fakat sanıklar, suç sabit görülmediği için serbest bırakılmışlardır(Akis, 1966: 8-9).

Arazi anlaşmazlığı ile başlayan çıkar çatışmasının, mezhepsel bir çatışmaya yönelmesindeki ana etkenin kadın ve kadın bedenine yönelik saldırılar olduğu söylenebilir(İzmir, 2016: 53). Bunun yanında Nazmi Yavuz’un ve ona destek veren çalışanlarının din unsurunu kullanıp, sorunu kendi çıkarları doğrultusunda çözme çabaları da olayların mezhep çatışmasına doğru evrilmesinde etkili olduğu belirtilebilir.

Sait Nursi’nin bir dönem bu bölge çevresinde ikamet etme zorunluluğuna tabi tutulması nedeniyle Nurculuk hareketi bu çevrede taraftar kazanmaya başlamıştı. Ayrıca çok güçlü olmamakla birlikte Süleymanlılığın da bölgedeki varlığı bilinmekteydi. Yavuz, söz konusu cemaat üyeleriyle de ilişkiye geçerek, Alevi-Sünni ayrışmasını körüklemeye çalıştığı düşünülmektedir. “*Aleviler camilerimizi yıkıyorlar*”, “*Bu topraklar bizindir, tahtacılar dağlarınıza gidin*” propagandası ile Kızılyurt ve çevredeki 16 Sünni köy halkı kışkırtılmıştır(Temeltaş, <https://m.bianet.org>, 2019).

Bu kışkırtmaların etkisiyle Akıncı köyünde film gösterimi sırasında Sünni köylülerden bazıları bir Aleviye ait film makinesine zarar vermişlerdir. Bu sırada motosikletli bazı kişiler de diğer Sünni köyleri dolaşarak; “*Ortaca’yı tahtacılar basmış, camiye yakacaklarmış. Eli silah tutan Ortaca’ya*”(İzmir, 2016: 57) diyerek kışkırtmayı tırmandırmışlardır.

Türkiye’de kısmi senato seçimlerinin yapıldığı 5 Haziran 1966 Pazar günü, civar köylerden gelen Sünni köylüler Ortaca’da toplanmış ve seçim bittikten sonra, yanlarında getirdikleri silahlarla beklemeğe başlamışlardır. Akşam saatlerinde yaklaşık 500-600 kişilik bir grup, Alevi bir vatandaşın işlettiği sinemayı basmışlardır(Akis, 1966: 6).

Olaylar sırasında 11 yaşında bir çocuk olan Süleyman Çıtak sinema baskınına şöyle anlatmaktadır:

“Biz 5-6 çocuk sinemaya gelmiştik... İnsanlar tek tük gelmiş sinemanın başlamasına 45 dakika falan var yani insanlar sinemaya gelmediler, bir kaç çocuk birkaç delikanlı gelmişti. O sırada bizim yanımıza göçmenlerden Barış geldi ve bizim evimize gitmemizi, biraz sonra sinemayı basacaklarını, çok insan geleceğini söyledi bize. Biz de, bir kaç kişi gelecek sinemayı basacak, kavga olacak, bizim alevi gençler onları döver diye umarak ve kavga seyredeceğiz diye sevinerek merdivenden yukarı çıktık. 5-10 dakika demeden postahanenin önündeki betondan binlerce sakallı bıyıklı ellerinde aynı boy beyzbol sopasını andıran sopalarla Allah allah nidaları ile sinemaya saldırdılar... Sopalı kalabalık çarşı içine gidince vurup kırıp geçiyorlar, cam pencere ve dayak yiyen insanların sesi hala kulaklarımızda çınlıyor. ... dayak yiyen çok kişi oldu yaralanan çok oldu.”(Çıtak, <https://schitak.wordpress.com>, 2019).

Sinema baskınına tanıklık eden Yakup Ekiz ise şunları belirtmektedir:

“Köylerden gelen kalabalık grup ellerine aldığı odun-sopalarla çarşı içine doğru yürümeye başladı... Jandarma kalabalığın dağılması yönünde bağırıp çağırıyordu ama kimse dinlemiyordu. Jandarma havaya ateş açınca kalabalık grup da havaya ateş etmeye başladı. ...kalabalık bu kez sinemanın olduğu yöne doğru yürüdü. ...sinemada bulunan birkaç kişi bu kalabalık tarafından dövüldü... Hiç olmaması gereken olaylardı yaşananlar...”(Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019).

Sinema baskını sonrasında olayları başlattığı ve kalabalığı kışkırttığı düşünülen 27 kişi gözaltına alındı. Muğla Valisi ve Köyceğiz Kaymakam Vekili olay yerine gelmişlerdi. Kaymakam Vekili Muharrem Aydın, Sünnilerle yaptığı kısa görüşmeden olumlu bir sonuç alamamış ve gerginlik yatıştırılamamıştır. Gözaltına alınan 27 kişi, Sünnilerin karakolu basma tehlikesi karşısında serbest bırakıldılar(Akis, 1966: 6). Vali Hasan Basa ise gerginliği yatıştırmak için bir kez daha köylülerle toplantı yaptı. Ortaca’da bir ilkokulda yapılan bu uzlaşma toplantısına 15 köyün muhtarları ile Alevi ve Sünni kesimin ileri gelenleri katıldı. Bazı köy muhtarları “*şikâyetlerinin dikkate alınmadığını*” belirterek

jandarma ve savcılığı suçladılar. Vali'nin çok sert ifadeler kullandığı, söz almak isteyen bir öğretmeni, "Seni çağırmadım. Sen öğretmensin" diyerek konuşmasına izin vermediği (Akşam, 15 Haziran 1966), "Siz kendinizi ne zannediyorsunuz. Gerekirse buraya asker yığdırırım" diyerek köylüleri azarladığı (E. Korçak, kişisel görüşme, 25 Eylül 2019) bu toplantıdan uzlaştırmacı bir sonuç çıkmadı. Bunun üzerine Vali Basa, olayların devam etmesi ve bölgedeki jandarmanın güvenliği sağlamada yetersiz kalması durumunda devlet otoritesini sağlamak için bir kolordu bile getirilebileceğini söyledi (Cumhuriyet, 15 Haziran 1966; Akşam, 15 Haziran 1966).

Girişilen kışkırtmalar sonucunda Ortaca'da yaşanan olaylar artık kişisel çıkar çatışmasının ötesine geçmiş, Alevi esnaflara ait dükkânların ve sinemanın tahrip edilmesi ile Alevi-Sünni çatışmasına dönüşmeye başlamıştır. Olaylara tanıklık eden Sünni bir vatandaş, olayların mezhep çatışmasına dönüştürülme çabasına yönelik bir girişimi şöyle anlatmaktadır:

"Ben de o zaman benzin istasyonunda çalışıyorum. Tahtacılar basıldı, yıkıp kırıyorlar dükkânları. Her yerden silah sesleri geliyor. Jandarmanın açtığı bir kurşunla Sünni bir genç ölüyor. Benzinlik Cumhuriyet mahallesi ile tam sınırdadır, orada nöbet tutuldu bir süre. Ben de hep beraberim Alevilerle. Şimdi gece bir sularında motora benzin alacağız diye geldi iki kişi. Benzini doldurmak için yöneldim. Aralarında konuşmaya başladılar ver silahı bana diye, silahı aldı arkasındaki eleman bana doğrulttu. Ben fırladım benzin saatine çarptı kurşun. O sırada Aleviler koştu bunların üzerine doğru, motora atlayıp kaçtılar... Bana bir şey olsa Aleviler yaptı olacak." (İzmir, 2016: 59-60).

Olayların olduğu dönemde Fevziye Köyü'nde öğretmenlik yapan ve halen orada yaşayan emekli öğretmen Enver Duran da çatışmanın mezhep eksenli olmayıp, asıl mevzunun arazi davası olduğunu belirterek, o dönem yaşananları şu şekilde belirtmektedir:

"550 dönümlük arazi bir göldü. 'Devlet burayı temizle senin olsun demiş' Nazmi Yavuz'a. O adam da bizim köy hudutları içerisinde burayı yıllarca sürdü. 'Bizim köyde bu kadar aç varken, bize de pay verilsin' denildi. Adam çiftçiler tutmuş, bizimkiler de onlara müdahale ediyorlar. Daha sonra 'Aleviler şunu dövüyor, bunu dövüyor' diye ortalığa yaydılar. Köyü ablukaya aldılar. Ortaca'da sinema bastılar... Tek bir köprümüz vardı dışa açılan, o köprüyü yıktılar. Geceleri sabaha kadar silah sesleri geliyordu. Biz burada bir ay boyunca aç kaldık." Köylerinde yaşayan herkesin paylaşımcı olduğunu ifade eden Duran, "Köy bir mozaikti. Alevi, Roman, Çerkez, Yörükler vardı. Köyde un kalmamıştı. Un öğretmek için Ortaca'ya gittiler. Orada bunları 'siz bunları Alevilere yapıyorsunuz' diyerek dövmüşler. Amaçları bizi aç bırakmaktı... Devlet bu işte pasif kaldı... Bizim köyden isim verilmiş 10 kadar kişiyi aldılar, hapishaneye götürdüler. Bir de burada yaşayan gözü görmez kulakları sağır bir kadına tecavüz olayı oldu arazinin olduğu yerde. Bu durum yaşananları alevlendirdi." ifadelerini kullanmıştır (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019).

Tanıkların bu ifadelerini doğrulayan bir haber de 12 Haziran tarihli Hürriyet gazetesinde şu şekilde yer almıştır:

"...Fevziye'nin Ortaca Bucağı ile irtibatı olan yolun bir kısmı tahrip edilmiş, köprü de uçurulmuştur. Bu yüzden şehre inemeyen Aleviler açlıkla mücadeleye başlamışlardır. Ortaca'ya inemedikleri için ekmek ve diğer ihtiyaçlarını temin edemeyen Fevziyeliler, Muhasara altındayız. Hayatımızdan endişe duyuyoruz. Bu işe hükümet el koysun" demişlerdir (Hürriyet, 12 Haziran 1966).

Yaşanan olaylarla ilgili "mezhep kavgası değil, toprak kavgasıydı" tespitinde bulunan dönemin tanıklarından Ramazan Gökmen şunları belirtmektedir:

"Kaynım Murat Acar ile birlikte un öğretmek için Ortaca değirmenine gitmiştik. Değirmene vardığımızda daha önce münakaşa yaptığımız Tuğlu'nun (Nazmi Yavuz) işçilerinden Gönü Kara lakaplı Ramazan Sarı, İsmail Karakuş ve Yöreksiz lakaplı Turgut Zincir bize saldırdı. Tabi bu adamlar, daha önce Akçağöl ile Akdoğan Ovası'nda çok dayak yediler. Değirmenci Süleyman Ertuğrul, beni değirmenin içine saklayıp üzerimden kapıyı kilitleti. Onun sayesinde kurtuldum. Adamlar bizim Murat'ı biraz hırpalamışlar... Gazeteler

bunu Sünniler, iki Alevi vatandaşı dövdü diye yazmışlar. Hâlbuki döven de dövülen de Sünni. Bu bir mezhep kavgası değil, toprak kavgasıydı.” (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019).

Olayların çıktığı dönemde Ortaca’nın tek fırıncısı olan Fahrettin Tek ile çiftçi Mehmet Yılmaz ise yaşananların bir mezhep çatışması olmayıp, daha önce de bazı sorunlar nedeni ile anlaşmazlık yaşadıkları Alevi Fevziyeli köylülere karşı birlikte hareket etmeye karar verdikleri için, olayın böyle yansıtıldığını ifade etmişlerdir:

“Beş mahalleden müteşekkil bucağımızda sadece Feyziye mahallesinde Tahtacılar oturur. Onlar azınlıkta olduğundan birbirlerini çok tutuyorlar. Yıllardır, fırsat buldukça bizi dövüyorlar. Son hadiseden önce, ...Tahtacılar, aralarındaki toprak ihtilafından dolayı kavga ettikleri Nazmi Yavuz’un işçilerini dövmek için, Hulusi Türköz’ün işçilerini dövmek için baskın yaptılar. Bıçaklı ve silahlı Tahtacıların elinden halk, kahvede bulunanları yetiştirerek kurtardı. Sadece Niyazi yaralandı. İşte bu hareket bizlerde infial uyandırdı. Onların toplu hareketi, bizim de toplu hareketimize neden oldu. Eskiden aramızda birlik falan yoktu. Birlik kendiliğinden doğdu.” (Cumhuriyet, 23 Haziran 1966).

Öte yandan Ortaca merkezinde yaşayan Alevilerin de, olayları bir Alevi-Sünni çatışması olarak değerlendirmeyerek, gerginliğin temelinde “Fevziye köyündeki asi Aleviler ve Sünniler” arasındaki arazi anlaşmazlığının bulunduğunu belirtmeleri dikkat çekicidir. Ortacalı Alevilere göre olayların gelişerek Alevi-Sünni çatışma riskine yönelmesinde, zamanında gerekli önlemleri almayan Jandarma Komutanlığı ile Köyceğiz Cumhuriyet Savcılığı sorumludur (Cumhuriyet, 23 Haziran 1966).

Bütün kışkırtmalara rağmen olayların bir Alevi-Sünni çatışmasına dönüşmediğini vurgulayan tanıklardan Ali Altın ise, “Öyle olsaydı barış bu kadar erken sağlanmazdı. Olayların olduğu gün... Güzelyurt Köyü’ne geldim. Bu köyde Günlükbaşı Alevileri’nden ebe olarak görev yapan Sevim Hanım vardı. Onun durumunu öğrenmek için yanına uğradığımda şaşırdım, çünkü Sünni Güzelyurt köylüleri, Alevi olan hemşirelerini korumak için nöbet tutuyorlardı... Buradaki Sünnilerin bir Alevi hemşireye sahip çıkmaları olayların mezhep çatışmasından ne kadar uzakta olduğunu gösteriyordu...” şeklinde konuşmuştur. Tanıklardan Ramazan Okur ise; “Gazeteler... sanki bir Alevi- Sünni çatışması varmış izlenimi verdiler. Hiç alakası yok. Ortaca halkı, Alevi vatandaşlarıyla yıllarca kardeş gibi geçinmiştir. Öyle olmasaydı, Ortaca’da Alevi vatandaşlarımız azınlıkta olmasına rağmen Belediye Başkanı olarak bir Alevi vatandaşımız olan Hüseyin Yılmaz’ı reis olarak seçer miydi?” (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019) derken, olayların asıl nedeninin mezhep çatışması olamayacağına vurgu yapmıştır.

Olaylara tanıklık edenler, yaşananların bir mezhep çatışması olmadığını belirtmekle birlikte, Ortaca Olayı artık “basit bir zabıta vakası” olmaktan çıkmıştı. Sinema baskını ve çarşıda yaşananların ertesi günü Sünniler, Fevziye köyüne giden yolları kapatarak, bucakla köyün irtibatını tamamen kestiler. Bununla da yetinmeyerek, bucakla köy arasındaki köprüyü yaktılar. Fevziyeli köylüler, ekonomik ablukaya ancak bir hafta kadar dayanabilmişler ve Jandarmaya başvurarak, köprünün yapılmasını istemişlerdir. Köprü, köylülerin de yardımlarıyla kısa zamanda yeniden yapılmış fakat aynı gece tekrar yakılmıştır (Akis, 1966: 8). Gıda gereksinimlerini karşılayamayan, hatta köprünün yıkılmasından dolayı değirmene bile gidemeyen Alevi köylülere, komşu Sünni köyleri Akıncı ve Güzelyurt’tan yardım götürülenler dolmuştur. Tanıklar o günler hakkında şunları belirtmişlerdir: “O şartlarda gece aralardan un çuvalı götürdük”; “Bizim kesimden (Sünnilerden) adamlara un götürülen bile var...”; “O olaylar esnasında kimse buğday öğütmeye değirmene gidemiyor. Buradaki Sünniler alıp bizim buğdayı öğütüp getiriyorlar. Yardımlaşıyorlar yani, hatta yardım ettikleri için onlara da cephe alınıyor.” (İzmir, 2016: 61-62).

Ortaca’da meydana gelen olaylarla ilgili haberler gazetelerde, aradan birkaç gün geçtikten sonra yer almaya başladı. İlk verilen haberlerde detay belirtilmeden, bir arazi anlaşmazlığı yüzünden başlayan olayların Alevilerle Sünniler arasında, gerginliğe neden olduğu belirtilmekteydi.

Olaylara ilişkin ilk haberler 7 Haziran tarihinde Milliyet ve İzmir’de yayınlanan Yeni Asır gazetelerinde yer almıştır. Yeni Asır, 7 Haziran tarihinde yayınlanan sayısında, silahlı 70 kişinin

Köyceğiz'in Ortaca Bucağı'nda arazi anlaşmazlığı nedeniyle çıkan olayları gerekçe göstererek, intikam almak için sinemaya baskın yaptıklarından söz etmiştir. Bucak Müdürü Kamil Korkmaz ile 3 kişinin saldırı sonucunda yaralandığını, olaylara jandarmanın müdahale ederek ve ancak havaya ateş açarak kalabalığı dağıtabildiğini belirtmiştir. Bu kargaşa sırasında 18 yaşındaki bir gencin de silahla yaralandığına yer vermiştir(*Yeni Asır*, 7 Haziran 1966). Aynı tarihli *Milliyet* gazetesi ise, "Muğla'da bin kişi çatıştı" başlığı ile habere yer vererek, arazi anlaşmazlığı nedeniyle yaklaşık bin kişilik bir topluluğun Ortaca Bucağı'nı basıp, sinemada bulunan halka saldırdığını belirtmiştir(*Milliyet*, 7 Haziran 1966). Gazeteye göre Köyceğiz'den jandarma birlikleri olaya müdahale etmiş, başta tartışmalı araziye kullanan Nazmi Yavuz olmak üzere 35 köylü gözaltına alınmıştır(*Milliyet*, 9 Haziran 1966).

Yeni Asır, 9 Haziran tarihli haberinde ise olayların tırmandığını, köylülerin karşılıklı olarak silahlanıp mevzilendiklerine yer vermiştir. Gerginliğin tırmanması üzerine Muğla Valisi Hasan Basa, Bölge Jandarma Komutanı ile birlikte köyleri dolaşıp, toplantılar düzenlemiş, halkı yatıştırılmaya çalışmıştır(*Yeni Asır*, 9 Haziran 1966).

Arazi anlaşmazlığı nedeniyle başlayan olayların, nitelik değiştirip bir mezhep çatışmasına doğru yöneldiği haberi ise ilk kez *Yeni Asır* gazetesinde yer almıştır. "Ortaca'da gerginlik ve huzursuzluk son haddini buldu" başlığı ile verilen haberde, Alevilerle Sünnilerin karşılıklı olarak birbirlerine güvenlerini kaybettikleri ve bu nedenle silahlanıp geceleri de herhangi bir baskına karşı nöbet tutukları belirtilmiştir. Bu arada sinema baskını sırasında yaralanan Bucak Müdürü'nün ailesini güvenlik nedeni ile Ortaca dışına çıkarması (*Yeni Asır*, 9 Haziran 1966), bazı öğretmenlerin ailelerini Muğla'ya götürmeleri (*Cumhuriyet*, 15 Haziran 1966) ise bucaktaki kamu görevlilerinin kaygı düzeyini yansıtmaları açısından önemlidir. Ayrıca Ortaca'da oturan bazı kişilerin resmi makamlara başvurarak, yaşamlarının tehlikede olduğunu, bu nedenle gerekli önlemlerin alınmasını talep etmeleri, olayların boyutu hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle Valilik, civar il ve ilçelerden takviye jandarma kuvvetleri getirtmiştir(*Yeni Asır*, 9 Haziran 1966).

5 Haziran'da yaşanan sinema baskını sırasında jandarma kurşunu ile yaralanan ve hastaneye kaldırılan Sünni genç Halil Sarı'nın yaşamını kaybetmesi (*Cumhuriyet*, 14 Haziran 1966) gerginliği daha da tırmandırmıştır. Olaylar nedeniyle Ortaca'da hayat adeta felce uğramıştır. Kırsalda pamuk tarlarındaki çapa işleri tamamen durmuş(*Ulus*, 17 Haziran 1966), Ortaca merkezde Alevi esnaf, saldırı korkusu nedeniyle işyerlerini kapalı tutmuş, Sünni esnaf ise güneşin batmasıyla işyerlerini hemen kapatmaya başlamıştır(*Cumhuriyet*, 12 Haziran 1966). Bazı Alevi esnafın iddialarına göre yaklaşık beş bin kişinin yaşadığı Ortaca'da, Sünniler bir araya gelerek, Alevilerin işyerlerinden alış veriş yapmamak, Alevi işçi çalıştırmamak ve her türlü ilişkilerini kesmek kararını almışlardır(*Akşam*, 14 Haziran 1966; *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1966). Olaylar nedeniyle ekonomik açıdan öncelikle zarar gören Alevi esnaf, yaşananların bir an önce sonlanması için çaba gösterirken, bu olaylarda taraf olmadıklarını, sorunun sadece Alevi ve Sünni köylüler arasında olduğunu belirterek, olayları başlatanları suçlamışlardır(E. Korçak, kişisel görüşme, 25 Eylül 2019).

İlk günlerde detaya girmeden ve olayları arazi anlaşmazlığı üzerinden haberleştiren gazetelerden bazıları, birkaç gün sonra olayları yerinden takip etmek amacı ile muhabirlerini Ortaca'ya gönderdiler ve olayları farklı boyutları ile kimi zaman abartılı, hatta gerçek dışı haberlerle yansıtmaya başladılar. Olayları kişiler arasındaki bir arazi anlaşmazlığı olarak veren gazeteler olmakla birlikte, özellikle *Milliyet*, *Hürriyet*, *Akşam*, *Ulus* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin Ortaca Olaylarına ilişkin manipülatif haberler yaptığı görülmektedir.

Manipülatif haberlere ilişkin ilk örnekler 14 Haziran 1966 tarihli *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde yer almıştır. *Milliyet*, "Ortaca'daki alevi kadınlar silahlandı" başlığı ile haberi verirken, haberde gerginliğin tırmanması ve Alevi bir kadının tecavüze uğraması üzerine kadınların da silahlandığına yer vererek, bir genç kızın evinin önünde ve at üzerinde elinde silahla iki ayrı fotoğrafını

kullanmıştır(Milliyet, 14 Haziran 1966). Aynı tarihli Cumhuriyet gazetesi ise, haberde, “Muğla’daki Alevi-Sünni çekişmesi” başlığını kullanarak, arazi anlaşmazlığının bahane olarak kullanıldığını, “asıl mücadelenin Alevi-Sünni davası olduğu”nu belirtmiştir. Cumhuriyet gazetesi de, biri Milliyet gazetesinde yer alan “at üstünde ve silahlı” genç kız resmi, diğeri ise elinde silahla bir erkeğin resmi olmak üzere iki fotoğrafa yer vererek, “Sünnilerin baskılarına karşı silahlanan aleviler” ifadesini kullanmıştır(Cumhuriyet, 14 Haziran 1966). Yine 15 Haziran tarihli Cumhuriyet gazetesi, “Ortaca’da şimdi, eli silah tutan her yaştan kadın-kız da nöbete giriyor, işte bunlardan biri daha...” alt yazısıyla yetişkin bir kadının silahlı resmine yer vermiştir. Oysa bu fotoğrafların aslında gazete muhabirleri tarafından oluşturulan bir kurgu sonucunda çekildiği anlaşılmıştır. Bu fotoğrafların nasıl çekildiğini olayın gerçekleştiği dönemde 33 yaşında olan Sultan Aydın şu şekilde anlatmıştır:

“Ortaca’da çıkan kargaşadan sonraki günlerde kayın pederim yanında kalmamızı istedi. Biz de öyle yaptık. Gündüzleri hayvanlarımızın bakımını yapmak için kendi evimize gider, akşama da geri dönerdik... Yol güzergâhımız تنها olduğundan yanımda eşimin tüfeğini de götürmüştüm. Ata binen kızım Birsen ile birlikte yürüyerek eve yaklaştığımda gazeteciler denk geldi. Bize ‘Ne bu hal, bu tüfek neyin nesi?’ diye sordular. Ben de ‘evimiz ıssız yerde, kocamın gözleri az görüyor, ayakları da topal. Ne olur ne olmaz diyerek eşimin tüfeğini aldım’ dedim. Gazeteciler, fotoğrafımı çektiler. Sonra da tüfeği çocuğa vermemi istediler... Onun da fotoğrafını çektiler. Daha sonra gördük ki gazeteciler fotoğrafımızla birlikte ‘Ortaca’daki Kadınlar Silahlandı- Kadınların Namus Nöbeti’ diye başlık atmışlar. Hâlbuki biz ne nöbet tuttuk ne de savaşa gider gibi silahlандık...”

Sultan Aydın’ın oğlu İskender Aydın da annesinin söylediklerinin tamamen doğru olduğunu söyleyerek, şunları söylemiştir:

“... Kolluk kuvvetlerinin, yaşanan hadiselerin öncesindeki gelişmelere duyarsız kalması olayları istenmeyen boyutlara taşımıştı. Üstüne bir de ulusal gazete muhabirlerinin abartılı haberleri eklenince, Türkiye’nin bazı bölgelerinde infiale varan tedirginlikler yaşandı. Ancak, gerçeği araştırmak kimsenin aklına gelmemişti.” (Emekçi, Sivash, <https://www.pirha.net>, 2019).

Dönemin gazetelerinde Ortaca Alevilerine yönelik, “kuşatma” ve “ağır saldırılar”(Akşam, 15 Haziran 1966; Cumhuriyet, 13,14,15 Haziran 1966; Hürriyet, 13,14,15) olduğuna ilişkin abartılı haberler yer almaya başlayınca, başta toplumun çeşitli kesimlerindeki Aleviler olmak üzere, aydınlar, üniversite öğrencileri, demokrat kişi ve örgütler olaya karşı tepki gösterdiler. Cumhurbaşkanı, Başbakan telgraflar çekip, bildiriler yayınladılar. Örneğin Adana ve Sivas’tan Alevi temsilcileri Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a telgraf çekerek sorunun çözümü için yardım istediler(Hürriyet, 18 Haziran 1966).

Sivash Aleviler adına Başbakan Demirel’e telgraf çeken Sivas AP İl Yönetim Kurulu Üyesi Hüseyin Yıldırım, olaylara ilişkin kaygılarını dile getirdikten sonra, Sivas’ta çok sayıda Alevi bulunduğunu belirtmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: “Sivas ilimiz alevi vatandaşların yoğun olduğu bir ildir... Sünni-alevi çatışma ve tecavüzlerinin ilimizdeki menfi akislerini dikkat nazarlarınıza arz ederim. ...memleketin diğer köşelerinde de Ortaca’daki gibi müessif hadiselerin tertip edileceğini hatırdan çıkarmayarak, hükümet etme sanatınızı göstermenizi istirham ederim.” (Ulus, 16 Haziran 1966).

Başbakan Süleyman Demirel partisinin grup toplantısında yaptığı konuşmada Ortaca Olaylarını değerlendirmiştir. “...Memlekette bir takım münferit hadiselerin büyütülerek mezhep kavgaları varmış gibi hareket etmekte olduğu ve bu istidat içinde yine bu daoranışlarından bir takım bizce meçhul medetlerin umulduğu, maksatlarına ulaşmak istediği görülmektedir.”(Cumhuriyet, 15 Haziran 1966). Demirel’e göre olay, “basit bir zabıta vakası”dır. Bir takım münferit hadiseler büyütülerek, mezhep kavgası şeklinde gösterilmek istenmektedir. Haberler kasıtlı ve uydurmadır. Emniyet kuvvetleri olayları kontrol altına alarak suçluları da gözaltına almışlardır. Özetle Demirel’e göre ülkenin hiçbir yerinde mezhep kavgası yoktur(Hürriyet, 17 Haziran 1966). Bu sırada yurt gezisinde olan Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay da, Muş’ta yaptığı konuşmada olaylara değinmiş ve “Sünnilik ve Alevilik diye bir mesele yoktur” diyerek Başbakan Demirel gibi ülkede Alevi-Sünni kavgasının olmadığını söylemiştir(Son Havadis, 16 Haziran

1966). İçişleri Bakanı Faruk Sükan ise, “Türkiye’de sınıf ve mezhep kavgaları yaratmaya çalışanların olduğunu” ifade etmiş, olayların nedeninin “tahrik ve tertip” olduğunu belirtmiştir(Hürriyet, 16 Haziran 1966).

Cumhurbaşkanı Sunay ve Başbakan Demirel’in olaylara ilişkin yaptıkları açıklamalara rağmen, Ortaca’daki olaylarla ilgili olarak, başta Alevi nüfusunun yoğun yaşadığı Sivas olmak üzere, İzmir, Ankara, Adana, Elazığ, Erzincan, Bingöl, Kocaeli gibi yurdun birçok farklı yerlerinden tepkiler gelmeye devam etmiştir. Çeşitli bölgelerden Başbakana protesto telgrafları çekilmiş ve Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı istifaya çağırılmıştır. Alevi vatandaşlar, özellikle Diyanet İşleri Başkanı’nın yakın geçmişte Alevilik ile ilgili yaptığı açıklamalardan dolayı, çıkan olaylardan da öncelikle onu sorumlu tutmaktaydılar.

AP Sivas İl Genel Meclisi Başkanı Fahri İngün, Sivaslı Aleviler adına Başbakan’a telgraf çekerek Ortaca’daki Alevilerin can güvenliğinin sağlanması için kendisini göreve çağırırken, olayların sorumlusu olarak gösterdiği Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı’yı da istifaya davet etmiştir. İngün, bu telgrafta ayrıca Başbakan’ı suçlayarak, “Alevi vatandaşlarımıza reva görülen işkenceleri âdeta müsamaha ile karşılamanızı şiddetle protesto ederiz” demiştir (Ulus, 17 Haziran 1966). İzmir, Adana ve Elazığ’dan da Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı’na telgraflar çekilerek olaylar protesto edilmiş ve Alevilerin can güvenliğinin sağlanması istenmiştir. İzmir’den gönderilen telgraf 2 bin alevi adına çekilmiştir(Hürriyet, 18 Haziran 1966). Bu telgrafta, Türkiye genelinde güç kazanan Nurculuk hareketine vurgu yapılması dikkat çekicidir.

İzmir’deki Alevi temsilcilerinin Ortaca Olayları ile Nurcuların faaliyetleri arasında bağ kurmalarının nedeni, Yassıada yargılamaları sırasında müebbet hapis cezasına çarptırılan, fakat tedavi gördüğü hastaneden yurt dışına kaçan eski DP milletvekillerinden Reşat Akşemsettinoglu’nun, Belçika’da yayınladığı ve CHP’yi, “Alevi-Kızılbaş Partisi” olarak tanımlayan gazete nüshalarının 1965 Ekim’inde yapılan genel seçimleri sırasında, Türkiye’nin birçok yerinde AP teşkilatları tarafından dağıtıldığı iddiasıdır(Ulus, 17 Haziran 1966).

Başbakan Demirel’e Sivas’tan gönderilen 29 imzalı bir telgrafta ise olaylardan duyulan kaygılar dile getirilmiş, olayların engellenip Alevi köyü üzerindeki kuşatmanın kaldırılmaması durumunda, “muhasara altında olan bulunan” Alevi kardeşlerine yiyecek yardımında bulunacakları belirtilmiştir(Ulus, 15 Haziran 1966). Bingöl’de Aleviler adına bir basın açıklaması yapan Avukat Zeynel Abidin Yurtsever de, Sünnilerle Alevilerin gerçek Müslüman olarak birbirleriyle kardeşçe yaşamalarının koşullarının sağlanması gerektiğini belirterek, Başbakanı ve Diyanet İşleri Başkanı’nı bu koşulları sağlayamamakla suçlamıştır(Cumhuriyet, 18 Haziran 1966). Erzincan İl Genel Meclis Üyesi Hüseyin Tiryaki de, Başbakan’a gönderdiği telgrafta olayların çıkmasındaki temel nedenin Alevilere yönelik kimi haksız tespit ve saldırıların olduğunu söylemiştir. Olayların çıkmasındaki en büyük sorumluluğun ise, bir süre önce “Alevilik ölmüştür” ifadesini kullanan Diyanet İşleri Başkanı’na ait olduğunu belirtmiştir(Ulus, 19 Haziran 1966). Mustafa Kemal Derneği Başkanlığı da Başbakan’a bir telgraf göndererek arazi anlaşmazlığı nedeniyle başlayan Alevi-Sünni çatışmasını, “bazı yöneticilerin basit bir olay olarak görüp, olayları çıkaranlara hoşgörü ile yaklaşmalarını”(Ulus, 19 Haziran 1966) protesto etmiştir.

Yurt dışında yaşayan Alevi Türklerden de olaylarla ilgili olarak AP Hükümeti’nin tutumunu eleştiren telgraflar gönderildiği görülmektedir. Örneğin bunlardan biri de Almanya’dan 107 işçi adına Başbakan Demirel’e gönderilen telgraftır. Telgrafta, iktidar tarafından desteklendiği iddia edilen Nurculuk faaliyetleri şiddetle eleştirilirken, hükümetin bu tutumunun ülkenin bazı yerlerinde çatışmalar zemin hazırladığı, Ortaca Olayları’nın da aslında bu faaliyetlerin bir sonucu olduğu belirtilmiştir(Ulus, 19 Haziran 1966; Ehlibeyt Yolu Gazetesi, 29 Haziran 1966).

Ankara Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Hüsrev Ulusoy adındaki genç, olaylar durdurulmazsa, Ankara’daki Alevi üniversite öğrencilerinin bir miting yapacaklarını belirtmiş; “Biz,

alevi öğrenciler olarak, sünnilere değil, yobaz zihniyete karşıyız. Bugüne kadar üniversitede, mezhep ayırımı yüzünden bir kavga olmamıştır. Aslında Ortaca’daki olaylar bazı Atatürk düşmanlarının, yobazların ve gericilerin tahrikiyle patlak vermiştir” ifadesini kullanmıştır (Akis, 1966: 9)

Ayrıca Ankara Üniversitesi’nin çeşitli fakültelerinde okuyan 200 üniversiteli genç, yayınladıkları bir bildiri ile Ortaca’da bir dram yaşandığını, bazı yönetici ve memurların ihmalleri nedeniyle Alevi-Sünni iki Müslüman Türk köy halkının karşı karşıya getirildiğini ve buna sessiz kalındığını belirterek, hükümeti zaman geçirmeden harekete geçmeye ve güvenliği sağlamaya davet etmişlerdir (Vatan, 15 Haziran 1966; Akşam, 15 Haziran 1966). Gençler yayınladıkları bildiride Hükümeti ve Diyanet İşleri Başkanı’nı sert biçimde eleştirmişlerdir:

“Laik Türkiye’de Anayasa kurallarını bilmiyen bir Diyanet İşleri Reisi radyoda ‘Türkiye’de Alevilik yoktur, sönmüştür’ fetvasından sonra yobaz ve gerici kafalar bu konuşmadan cesaret alarak işi daha da azıtarak neticede Türk Milletini Mezhep kavgaları ile parçalamağa çalışmaktadırlar... Sayın Demirel ve Hükümetinin ilgisiz kaldıkları bu ciddi davada harekete geçmemeleri 13 milyon Alevinin dikkatini ve gözlerini ORTACAYA çevirmiştir.” (Ulus, 15 Haziran 1966).

İki gün sonra ise yine Ankara’da bir grup üniversiteli Alevi genç, önce Anıtkabir’i ziyaret edip çelenk bırakmışlar, daha sonra ise bir bildiri yayınlamışlardır. Başbakan Demirel’in, Alevi-Sünni gerginliği ile ilgili verdiği demece cevap niteliğindeki bildiride; “Başbakandan tedbir ve teminat istiyoruz, fetva istemiyoruz” ifadeleri kullanılarak, Başbakan Demirel ve Diyanet İşleri Başkanı’na ağır eleştiri ve suçlamalarda bulunulmuştur:

“Diyanet İşleri Başkanı ‘Türkiye’de alevilik sönmüştür’ kehanetinde bulunurken, Muaviye, Dürriyade misali memlekete nifak tohumu saçmaya teşebbüs ederken, yurdun bütünlüğünü parçalama hedefi güdülmüştür... Sayın Başbakanın, Türkiye’de bir mezhep ve tarikat kavgası olmaz, temennisine katılıyoruz... Ne var ki, Fevziye ve Ortaca olayları Başbakanı tekzip etmektedir... Laik Cumhuriyet ilkesine ve Atatürk devrimlerine kasteden ister bir Diyanet İşleri Reisi, ister bir Başbakan olsun, kendisini meşruiyetin sınırları içinde gösteremez... Biz, laik cumhuriyetin Başbakanından tedbir istiyor, teminat istiyoruz. Fetva istemiyoruz. Biz Başbakandan, yasalara ve cumhuriyetin temeli olan laiklik ilkesine saygılı olmasını istiyoruz. Biz, Başbakandan, laiklik ilkesine saygısızlıkta bulunanları devlet örgütü içinde barındırmamasını istiyoruz...” (Ulus, 17 Haziran 1966).

Alevi çevrelerin neredeyse tamamının suçladığı ve dolaylı yollardan Ortaca Olaylarının çıkmasında sorumlu tutulan İbrahim Elmalı, AP tarafından 17 Aralık 1965 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı’na atanmıştır. Yaygın anlayışa göre seçimlerde Nurcuların desteğini alan ve iktidara gelen AP hükümeti, Nur Cemaati’ne olan borcunu bu cemaate mensup İbrahim Elmalı’yı Diyanet İşleri Başkanlığı’na, aynı cemaatten Cemalettin Kaplan’ı da Başkan Yardımcılığı’na atayarak ödemiştir. Elmalı, görevine başladıktan kısa bir süre sonra, biraz da yüzyıllardır sürdürülen “mum söndü” iftirasını çağrıştıran “Alevilik sönmüştür” yönündeki açıklaması Aleviler arasında büyük bir tepkiye yol açmıştır.

1965’te üniversiteli Alevi öğrenciler bir bildiri yayımlayarak Diyanet İşleri Başkanı’nı protesto etmiş, muhalefet partileri ve basın bir bölümü, günlerce Başkan aleyhine yazılar yazmıştır. Buna karşın kısa bir süre sonra yapılacak olan kısmi senato seçimlerinde Nurcuların desteğini kaybetmek istemeyen AP hükümeti, muhalefetin ve Alevilerin tepkilerine karşın Başkan Elmalı’yı görevden almaya yanaşmamıştır. Elmalı’nın tepkilere neden olan sözlerine Muğla’nın Ortaca ilçesinde yaşanan olaylar da eklenince Türkiye’nin dört köşesinde yaşayan Aleviler, büyük tepki göstererek bir kez daha Elmalı’nın istifasını istemişlerdir (Cumhuriyet, 7 Aralık 2008). Buna rağmen İbrahim Elmalı 25 Ekim 1966’ya kadar görevini sürdürmüştür.

Alevilerin Ortaca’daki olaylara Türkiye’nin çok farklı yerlerinden -hatta yurtdışından- yaygın tepki vermelerinin en büyük nedeni dönemin siyasal iktidarı olan AP’nin sorunu ele alma yaklaşımı ile ilgilidir. Olayları “sıradan bir adli vaka” olarak gören iktidarın bu tavrı Aleviler arasında siyasal iktidara olan güveni sarsmıştır. Bu süreç, Aleviler arasında sorunlarını sahiplenecek ve çözmeye çalışacak

siyasal örgütler oluşturma/partileşme düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Nitekim Türkiye'deki ilk Alevi partisi olarak kabul edilen Türkiye Birlik Partisi'nin bu olaylardan kısa bir süre sonra kurulması bir rastlantı değildir.

Ortaca'da yaşanan olaylar, basının, demokratik kitle örgütlerinin ve Alevi toplumunun baskısı sonucunda TBMM ve Cumhuriyet Senatosu gündemlerinde de yer almıştır.

Örneğin CHP Aydın milletvekili Şükrü Koç, 13 Haziran'daki parti grup toplantısında Ortaca Olayları öncesinde bölgede artan Nurculuk faaliyetlerine dikkat çekerek, bu faaliyetlerle olaylar arasında bağ olabileceğini belirtmiştir. Olaylardan dolayı Hükümeti suçlayan Koç, konuşmasında Başbakan Demirel'in seçim sonrası ilk gezisine Said-i Nursi'nin 1927'deki sürgün yeri olan Isparta Barla'dan başlayarak Nurcuların hayır duasını aldığını iddia etmiştir (Ulus, 14 Haziran 1966). Olayların nedenlerini araştırmak ve halk arasında yaşanan anlaşmazlığı çözmek amacıyla CHP Muğla Milletvekili Turan Şahin ise Ortaca'ya gitmiştir. Ortaca merkezdeki esnafla görüşen, daha sonra da olaylarda ön plana çıkan Fevziye, Kızılyurt ve Akıncı köylerini ziyaret eden Şahin, köylülerle yaptığı toplantılarda, *"Bu topraklar hepimizindir. Hepimiz kardeş gibi yaşamaya mecburuz"* (Ulus, 18 Haziran 1966) diyerek ortamı sakinleştirmeye çalışmıştır.

Millet Partisi Ankara Milletvekili Hüseyin Balan da yaşanan olaylardan Başbakan ve İçişleri Bakanı'nı sorumlu tutarak; *"Bütün bu olayları adeta benimsercesine küçümseyen, Türk'ü Türk'e müslümanı müslümana düşman eden bu davranışları önleyemeyen ve hayasızca, ahlaksızca, vahşice işlenen tecavüzleri inkar ederek böyle bir şey yok diyen Başbakan ve İçişleri Bakanı hakkında Anayasanın 89 uncu maddesine uyularak gensoru açılmasını ehemmiyetle rica ederim"* (Ulus, 14 Haziran 1966) ifadelerini taşıyan önergeyi, TBMM Başkanlığı'na vermiştir. Balan'ın verdiği gensoru önergesinde ayrıca şu iddialar da gündeme getirilmiştir:

1- Ankara Altındağ'da din dersi veren bir öğretmen, Alevilerin dinsiz olduğunu söylemiş, itiraz eden Alevi çocuğunu dövmüştür.

2- Ankara'da sinemalarda gösterilen *"Turist Ömer"* filminin bir sahnesinde kız kardeşi ile yakınlaşan Ömer'e, komiser rolündeki şahıs *"Ulan sen Kızılbaş mısın?"* sözünü söylemiştir.

3- İstanbul'da evlenen bir genç 17 günlük karısının Alevi olduğunu öğrenince boğarak öldürmüştür.

4- Türkiye'de yasa dışı bir şekilde kurulan ve çalışan gizli dernekler mezhep ayrılıklarını körüklemekte, Alevi-Sünni mücadelesine neden olmaktadır.

Balan, yaptığı konuşmada yaşananlar konusunda Ortaca Belediye Başkanı'nın Başbakan ve İçişleri Bakanı'na gönderdiği telgrafların da önemsenmediğini belirterek, olaylar devam ederken, daha önce CHP Aydın milletvekili Şükrü Koç'un da eleştirdiği Başbakan'ın seyahat rotasına ve davranışlarına dikkat çekmiştir (Milliyet, 16 Haziran 1966).

Hüseyin Balan, Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın baskısına fazla direnemeyip *"Meclisteki bahar havasını bozacağı yolunda yakınlarının izhar ettiği endişeler üzerine"* önergesini geri çekmiştir (Cumhuriyet, 21 Haziran 1966). Hüseyin Balan, önergesini geri alırken TBMM'de yaptığı konuşmada, hükümetin Ortaca Olaylarını *"basit bir tarla ihtilafı"* olarak göstermeye çalıştığını belirterek, *"Hükümet basit bir arazi ihtilafını bastırmaktan aciz midir"* demiş, Türkiye'de hem Türk-Kürt, hem de Alevi-Sünni ayrımı olduğunu belirtmiştir. Sorunun ise ancak birlikte çözülebileceğini ifade etmiştir. Diyanet İşleri Başkanı'nı ve Demirel'i sert bir şekilde eleştiren Balan, Muğla Valisi'nin merkeze alınmasını, Diyanet İşleri Başkanı'nın da görevden alınmasını istemiştir (Vatan, 21 Haziran 1966; Cumhuriyet, 21 Haziran 1966).

Ortaca Olaylarını, Cumhuriyet Senatosu'nda ise CHP Malatya Senatörü Mehmet Zeki Tolunay bir önergeyle gündeme getirmiştir. Tolunay, *"Son günlerde Alevi-Sünni çatışması diye basınımıza sık sık intikal eden hadisenin aslının ne olduğu"* ve olayların ülkenin diğer bölgelerine de yayılması riskine karşı

ne tür önlemler alındığını sormuştur(Hürriyet, 14 Haziran 1966; Yeni Asır, 15 Haziran 1966). Türkiye İşçi Partisi (TİP) Senatörü Fatma Hikmet İşmen de söz alarak Ortaca Olayı ile ilgili konuşmuş ve son zamanlarda Alevilere yönelik gerçekleşen ayrımcılıklardan şu örnekleri vermiştir:

“Zara’da ölen bir vatandaş Alevî olduğu için cami imamı tarafından namazı kılınmamıştır. Ankara’da Altındağ’da Telsizler İlkokulu din dersi öğretmeni; “Kızılbaşlar müslüman değildir, köpek gibidirler, çamurdan insanlardır” demiş, itiraz eden öğrenciler tokatlanmıştır... Şiran’da bir ortaokul müdürü aynı davranışta bulunmuştur.

Son günlerde de Muğla’da Ortaca bucağında aynı olayların daha somut, daha üzücü bir örneği verilmektedir. Bu olayda, masum Sünni-alevî vatandaşlar birbirlerinin canına kıymışlardır.” (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1966: 41).

İşmen’in konuşmasının devamında, *“Bu kışkırtıcı davranışların Türkiye’nin yeniden emperyalist kuvvetlerin nüfuzu altına, özellikle Amerikan etkisine girdiği tarihten beri güçlendiğini görmekteyiz.”* ifadesini kullanması ise AP senatörleri tarafından sert tepki ile karşılaşmıştır. TİP Senatörü İşmen, *“Alevi meselesi yoktur demek hiçbir şeyi halletmez, böyle bir davranış gerçeklerden kaçınmak ve Türk toplumunun meselelerini bilim dışı görmektir. Adalet Partisini tutan bazı yayın organları Alevi vatandaşlara karşı büyük bir hakaret kampanyası açmışlar ve bunların komünistliğinden, dinsizliğinden söz eden vesikalar düzenlemişlerdir”* şeklinde konuşmasına devam etmiştir. Daha sonra söz alan Tabii Senatör Mehmet Özgüneş de, *“Mezhep kışkırtıcılar vardır”(Milliyet, 22 Haziran 1966)* diyerek bazı politikacıların siyasi çıkar uğruna mezhep ayrımcılığını kullandıklarını belirtmiştir. Konu ile ilgili gündem dışı konuşmak isteyen CHP Tunceli Senatörü Aslan Bora’nın konuşması talebi ise AP’lilerin red oyu vermesiyle kabul edilmemiştir(Ulus, 15 Haziran 1966).

TBMM ve Senato’da gösterilen bireysel tepkiler dışında, muhalefet partilerinin bazıları da olayları gündemlerine alarak konuya ilişkin görüş ve önerilerini açıklamışlardır. Örneğin Alparslan Türkeş’in Genel Başkanlığını yaptığı Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Başkanlık Divanı, konu ile ilgili yaptığı toplantı sonrasında Türk milletine hitaben şu ifadeleri içeren bir *“uyarı bildirisi”* yayınlamıştır:

“Büyük Türk milleti, varlığın, hayatın, bütünlüğün yeni suikastler karşısındadır... Bir kaşık suda fırtına yaratılmakta yoktan yeni meseleler ihdas edilmekte ve yoktan bir mezhep kavgası ortamı hazırlanmaktadır.

Aziz Türk milleti, suikastlere, hiyanetlere karşı uyanık ol! Saadetin, selametın, kurtuluşun, yükselişin yolu sevgidir, barıştır, birliktir...

Aziz Türk milleti, uyanık evlatların, birliğine, saadetine, iç barışı kasdeden bedbahtların, yasaları aşan hiyanet fiillerini, senin emrinde tesbit ve tecride hazırdır. Müsterih ol!”(Vatan, 18 Haziran 1966; Cumhuriyet, 18 Haziran 1966)

Milletin duygularına hitap edilen bu bildiride sevgi, barış, birlik gibi soyut kavramlar öne çıkarılırken, hukuksal ve kurumsal eşitsizliklerin giderilmesine ilişkin herhangi bir somut öneride bulunulmamıştır.

TİP de TBMM’de yaptığı grup toplantısında Ortaca Olayları, Alevi-Sünni sorunları üzerinde görüşmeler yapmış ve bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride Diyanet İşleri Başkanlığı itham edilmiş, farklı din ve mezhepteki yurttaşlar arasında ayrımcılık yaptığı iddia edilmiştir. Bildiride ayrıca Türk Ceza Kanunu’nun 175. maddesinin, dini inanç ve davranışları saldırıdan korumak amacı ile konulan bir madde olduğu, bu maddenin ise ancak devletçe tanınmış, din ve mezhepleri koruyup, cezai yaptırımlara bağladığı ifade edilmiştir. Bu gerekçeyle, söz konusu maddenin 12. madde ile bağlantılı olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir(Milliyet, 17 Haziran 1966). Bu düzenlemenin yapılmaması durumunda Aleviler ve Alevilik hakkında hakaret olarak kabul edilen söz ve eylemler suç kabul edilmeyecek ve yaptırım uygulanamayacaktır.

Çeşitli çevrelerden ve bazı muhalefet partilerinden AP Hükümeti’ne yoğun eleştiriler gelince, Din işlerinden sorumlu Devlet Bakanı Refet Sezgin Ortaca Olaylarına değinerek, Diyanet İşleri

Başkanlığı'na bir genelge göndermiştir. Genelgede “İslam dininde bölücülük, ayrımcılık tefrika, hulasa mezhep kavgası kesin surette reddedilmektedir” ifadesini kullanarak, laik devlet düzeninde, inançlara saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir(Hürriyet, 17 Haziran 1966). Devlet Bakanı Sezgin'in bu konuşmasında, bütün din görevlilerine, sorunun önemini göz önünde bulundurarak, “vatandaşlarımızı birlik ve beraberlik istikametinde hareket etmek üzere tenvir etmeleri”, aksi durumda bu tür olayların toplumda yıkımlara neden olabileceği yönünde açıklama yapmaları gerektiği yönünde talimat vermiştir(Cumhuriyet, 17 Haziran 1966; Milliyet, 17 Haziran 1966). Buna rağmen, Diyanet İşleri Başkanlığı bu konu ile ilgili herhangi bir açıklama yapmamış, Diyanet'in yerine, Türkiye Din Görevlileri Yardımlaşma Dernekleri Federasyonu Başkanlığı şu açıklamayı yapmıştır:

“Müslümanlar kardeşler. Dinimiz sulh ve müsamaha dinidir. Yurdumuzda yaşayan insanları çeşitli isimler altında bölüp parçalamak isteyenler, yıkıcı faaliyetlerini müşahade ettiğimiz anarşistlerdir. Atatürk ilkelerini dillerinden düşürmeyenler, Atatürk'ün en hassas olduğu konuda Atatürk'e karşı çıkmakta, onun çözüme kavuşturduğu ihtilafı yeniden körükleyerek Atatürk'e ihanet etmektedirler. Doğruyu ve yanlış Allahın emri gereğince birbirimize güzel sözlerle anlatmalıyız. Kardeşler arasında ihtilafa düşüp güç kaybetmekten komünistlerden kaçır gibi kaçmalıyız. Türkü Türke düşman etmek isteyenlerin karanlık emellerini millete anlatmaktan geri kalmayacağız, Allah Türk milletini korusun.”(Son Havadis, 19 Haziran 1966; Milliyet, 19 Haziran 1966).

Daha önce Alevilikle ilgili yaptığı konuşmalar nedeniyle büyük tepki toplayan ve dolaylı olarak olayların başlamasına zemin hazırlamakla suçlanan İbrahim Elmalı'nın başkanı olduğu Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sessiz kalması ve herhangi bir açıklama yapmaması çok dikkat çekicidir.³ Bu tutum, Elmalı'ya yönelik eleştirilerin ve görevden alınmasına ilişkin taleplerin artmasına neden olmuştur.

Resmi düzeyde olayların “basit bir adli vak'a” olarak değerlendirilmesi ve soruna bir ölçüde kayıtsız kalınmasının dışında, dönemin bazı gazetelerinin olaya ilişkin manipülatif bir dil kullanması da, Alevilerin Türkiye genelinde yoğun biçimde tepki göstermelerinin bir başka nedenidir. Olaylara tanıklık eden birinin, “hiçbir şey yoktu, gazeteler şişirdi. Neden yaptı bilemiyorum” ifadesini kullanması, bir başka tanığın da gazeteler; “seni senden, beni benden” yazdı şeklindeki ifadelerine ek olarak; “hatta ben o zaman gördüm, bu görsel basın, yazılı basının güvenilir olmadığını. Köyden bazı kadınların eline balta verdiler, silah verdiler fotoğraf çekmek için” demesi(İzmir, 2016: 67-68), olayları kimi gazetelerin abartarak anlattığının, katliam gibi bir toplumsal olgunun olmadığını ve kitle iletişim araçlarının manipülatif haberler yaptıklarının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Gazetelerde yer alan haberlerin gerçeği yansıtmadığını belirten Muğla Valisi Hasan Basa da ilki 18 Haziran'da ikincisi ise 26 Haziran'da olmak üzere Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde yayınlanan iki tezkir metni göndermiştir. Vali, olayların başlamasında öne çıkan Fevziye köylülerinin Alevi, Kızılyurt köylülerinin ise Sünni inancını benimsemiş olmalarından dolayı, olayın bir mezhep çatışmasıymış gibi yansıtılmasına neden olduğunu, gazetelerin bir bölümünün ise bu yanlış ortak olduklarını belirtmiştir(Cumhuriyet, 18 Haziran 1966; Milliyet, 26 Haziran 1966).

Olayların yaşandığı 1966 yılında yayınlanan ulusal gazetelerin büyük çoğunluğu tiraj kaygısı, siyasi ve ideolojik nedenlerle manipülatif bir dil kullanmışlardır. Daha sonraki yıllarda dönemin basını temel kaynak kabul ederek hazırlanan araştırmalar ise bu nedenle yanlış sonuçlara ulaşmışlardır. Özellikle son yıllarda elektronik ortamda bilgi kaynaklarına çok rahat ulaşılabilmesi, fakat bu kaynakların sorgulanmadan doğru kabul edilmesi birçok yanlışlığı da beraberinde

³ Devlet Bakanı'nın açıklamasından iki gün önce de Cumhuriyet gazetesinin konu ile ilgili görüşünü almak üzere başvurduğu Diyanet İşleri Başkanı, bu talebi kabul etmemiştir. Görüşme talebini iletmek üzere içeri giren Başkanlık Özel Kalem Memuru, Başkan ile görüşükten sonra şu açıklamayı yapmıştır: “Efendi Hazretleri çok meşguldür. Sizin gibi müracaat edenler oldu. Efendi Hazretleri bir cevap vermenin mümkün olmadığını bildirdi.”Bkz. Cumhuriyet, 15 Haziran 1966.

getirmektedir. Buradan hareketle sosyal medyada da hızla yayılan bu haberler, yoğun bilgi kirliliğine sebep olmaktadır.

Olayların gerçek nedenlerini ve boyutlarını bilen bazı Alevi derneklerinin bu durumdan rahatsız olduklarını da belirtmek gerekir. Örneğin 2 Temmuz 1993’de Sivas’ta Madımak Otelinin yakılması sonucu hayatını kaybedenleri anmak için 2 Temmuz 2016’da Ortaca’da yapılan törende, Pir Sultan Abdal Derneği Ortaca Şubesi Başkanı Hüseyin Öksüzöğlü basın açıklamasında şunları söylemiştir:

“Önceki ay içinde bir ulusal gazetede 1966 Ortaca Olayları ile ilgili ‘Ortaca katliamı ve terolar’ başlıklı bir yazı kaleme alınmış ve bu yazının sosyal paylaşım sitelerinde de paylaşılmaya devam edildiği tarafımızdan gözlemlenmiştir. Söz konusu olaylar kesinlikle Alevi-Sünni kavgası niteliğinde olmayan, temeli arazi anlaşmazlığına dayanan, kötü niyetli kişilerin olayları kışkırtma, körükleme çabalarına rağmen yöre halkının ve ileri gelenlerinin sağduyulu davranması sonucu yatıştırılan ve provokatörlerin amacına ulaşamadığı talihsiz bir olaydır. Olayları yaşayan kişilerin birçoğu da hala günümüzde yaşamaktadır... Bu konu ile ilgili yazı yazan kişileri daha özenli olmaya davet ediyor, art niyetli olduklarını düşünmek bile istemiyoruz” (Dalaman Gazetesi, 9 Temmuz 2016) ifadelerini kullanma gereğini duymuştur.

Günümüzde özellikle son 5-6 yıllık süreçte, olayların yıl dönümlerinde yayınlanan yazı ve haberlere bakıldığında bilgi kirliliğinin boyutları hemen fark edilebilir.⁴ Bu bilgi kirliliği ise yüzyıllardan beri devam eden Alevi-Sünni gerginliğinin ve karşılıklı önyargıların devam etme riskine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle tarafsız ve gerçekçi bilgi kaynaklarına ulaşmanın toplumsal barışı sağlamanın da koşullarından biri olduğu unutulmamalıdır.

Ortaca’da yaşananlarla ilgili yeterince araştırma yapmadan yanıltıcı yazı ve haberlere yer verenlerin, tarihsel süreçte büyük haksızlık ve mağduriyetler yaşayan Alevi topluluklarından hareketle bu tür değerlendirmeler yaptıkları düşünülmektedir. Elbette ki geçmişte yaşanan haksızlıkların tekrarlanmaması, hukuksal, siyasal ve kamusal alanda eşit uygulama ve hizmet beklenmesi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bütün herkesin ve bu arada Alevilerin de temel hakkıdır. Öte yandan yaşanan herhangi bir olayı, çeşitli gerekçelerle eksik ya da yanlış bir şekilde yansıtmayıp, nesnel biçimde ortaya koymanın, araştırmacıların içinde yaşadıkları topluma ve tarihe karşı sorumlulukları olduğu unutulmamalıdır.

4.b. Olayların Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Nedenleri

1966 Haziran’ında başlayan olaylar öncesine kadar Ortaca’da Alevi ve Sünni halkın bir arada yaşadığı barışçıl bir toplumsal yaşam vardır. Nüfusun çoğunluğu Sünnilerden oluşmakta, Aleviler ise nüfusun küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Buna rağmen ticari yaşam ağırlıklı olarak Alevilerin denetimindedir. Ayrıca kadın erkek ilişkileri, sosyal hayata katılım gibi konularda da Alevilerin daha aktif oldukları görülmektedir (İzmir, 2016: 64). Örneğin olayların merkezinde yer alan Fevziye Köyü’nde o dönemde iki ayrı yazlık sinema salonu bulunmaktaydı. Köyün genel kültür düzeyi diğer köylere oranla daha yüksekti ve Fevziye, sosyal ve kültürel açıdan o dönemde bölgedeki en etkili köylerden biriydi.

⁴ Yanlış, hatta provakatif denilebilecek bazı haber ve değerlendirmeler için bkz. İnönü Alpat, “Ortaca’dan Madımak’a Alevi katliamları: Ölen kim, öldüren kim?”, *sosyalistgundem.com* > 2017/08 > solu-koksuz-vatani-solsuz-birakmak. Erişim tarihi: 21 Şubat 2019; “Unutulan Bir Alevi Katliamı: Ortaca”, 5 Haziran 2016 <https://www.alevinet.com> > Erişim tarihi: 23 Mart 2019; Sedat Kaya, “Unutulmuş bir katliamın 50 yıllık gözyaşları”, <https://www.haberhurriyeti.com> > unutulmus-bir-katliamin-50-yillik-gozya. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2019; “Ortaca Alevi Katliamı’nın 50. Yıldönümü” - Nami Temeltaş – *bianet*, <https://m.bianet.org> > 175754-ortaca-alevi-katliami-nin-50-yildonumu. Erişim tarihi: 22 Ağustos 2019; “Ortaca Katliamı ve Terolar”, Ali Kenanoğlu, *Evrensel.net*, <https://www.evrensel.net> > yazi > ortaca-katliami-ve-terolar. Erişim tarihi: 29 Ekim .2019; Aleviyim-“5 Haziran 1966 Muğla-Ortaca Saldırısının” ...<https://tr-tr.facebook.com> > Aleviyimface > photos > 5-haziran-1966-mugla. Erişim tarihi: 26 Eylül 2019; “Ortaca Katliamı”, Alevi Kültür Dernekleri Bursa ...<https://www.alevikulturdernekleribursa.com> > ortaca-katliami. Erişim tarihi: 29 Ekim 2019.

Olayların ortaya çıktığı dönemde Ortaca'nın ekonomik olanaklarının çevre yerleşim birimlerinden görece daha iyi olmasının çatışmaların ortaya çıkmasında belirleyici faktörlerden biri olduğu söylenebilir. Özellikle Ortaca'daki Alevilerin ekonomik durumunun iyi olması ve ağırlıklı olarak Sünnilerin yaşadığı diğer yerleşim bölgelerindeki işsizlik, Alevilere karşı yüzyıllardan beri var olan bir takım ön yargılarla birleşince toplumsal reaksiyonun temel nedeni olmuştur. O dönemde Fethiye'deki işsiz Yörüklerin yerleşecek yer araması ve mevsimlik işçi olarak gelenlerin bölgedeki paylaşım ilişkilerine dahil olmak istemesinin de Alevilere karşı kışkırtmaları kolaylaştıran diğer bir önemli etken olduğu düşünülebilir (İzmir, 2016: 60).

Ayrıca iki taraf arasında geçmişte yaşanan anlaşmazlıklar, kişisel kavgalar, ekonomik rekabet, siyasi görüş ayrılıkları ve parti çekişmeleri zamanla birikerek Ortaca Olaylarının patlak vermesinde belirleyici olmuşlardır.

II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Türkiye'de yeniden çok partili yaşama geçişle birlikte, din unsurunun politik mücadelede bir araç haline getirildiği görülmektedir. Bu konuda iktidarda olan CHP ile en güçlü muhalefet partisi arasında çok belirgin bir fark olduğu söylenemez. Aradaki fark, DP'nin dini, iktidara gelmesinden sonra çok daha ustalıkla bir şekilde politik malzemeye dönüştürmesidir. DP'nin 27 Mayıs Hükümet Darbesi'nden sonra kapatılması ile onun devamı olarak kurulan AP'nin de toplumdaki tarikat ve cemaat örgütlenmeleri ile ilişki içerisinde olduğu görülmektedir.⁵ 1965 Milletvekili Genel Seçimlerinden sonra tek başına iktidara gelen AP'nin, Nurcularla yakın ilişkileri olduğu bilinen İstanbul İlim Yayma Derneği'nin tavsiye ettiği İbrahim Elmalı'yı Diyanet İşleri Başkanlığı'na getirmesi bu işbirliğinin kanıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Yayınlandığı dönemde AP iktidarına yönelik muhalif tavrı ile bilinen *Akis* dergisi, Ortaca'da yaşanan Alevi-Sünni gerginliğinin asıl nedenin basit bir arazi anlaşmazlığı olmadığını belirtmektedir. Dergiye göre gerginliğin/çatışmanın asıl sebebi, *"mahkûm edilmiş bir politikanın mirasçısı AP iktidarının, 1924'den itibaren tarihin karanlıklarına terk edilmiş bulunan alevilik-sünnilik meselesini oy kaygısıyla istismarında ve dini politikaya karıştırmasında yatmaktadır."* Dergi, İsmet İnönü'nün de kısmi senato seçimleri öncesinde dile getirdiği *"Nurculuk tehlikesi"*ne dikkat çekmiş, AP'nin, önce iktidara gelmek, sonra da iktidarda kalabilmek için halkın dini duygularını alabildiğine istismar ettiğini ve Nurcularla işbirliği yaptığını iddia etmiştir (Akis, 1966: 10).

Ortaca'daki olayların büyümesinde inanç istismarının da etkili olduğu görülmektedir. *"Alevilerin kestiği etin, pişirdiği yemeğin yenemeyeceği", "İbadet adı altında kadınlı erkekli bir arada eğlendikleri"* gibi söylentilerin, daha önce Atatürk aleyhindeki konuşmaları nedeniyle mahkûm olan bir din hocası tarafından Sünni halka telkin edildiği iddiaları da vardır. Bu iddialara göre, bölgedeki bazı Nurcular da bu hoca ile işbirliği yapmıştır. Bu telkin ve kışkırtmalar sonucunda Ortaca'daki bir Alevi, kasap dükkânını kapatmak zorunda kalmıştır (Milliyet, 19 Haziran 1966). Daha önce özetlenen ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlere inanç ayrılıklarından kaynaklanan kışkırtmaların da eklenmesi, Ortaca Olaylarının başlaması ve büyümesinde etkili olmuştur.

4.c. Olayların Sonlanması

Arazi anlaşmazlığı nedeni ile başlayan ve bir süre sonra mezhepsel bir gerginliğe yönelen olayların sonlandırılması için Muğla Valisi Hasan Basa, taraflarla iki kez toplantı yapmış fakat bir sonuç alınamamıştı. Gerginliğin azaltılması için herkes tarafından sevilen ve saygı duyulan dönemin Ortaca imamı da devreye girmiş, olayların yatışmasını kolaylaştırmıştır (G. Karaağaç, kişisel görüşme, 28 Eylül

⁵ Bkz. Nuriye Akman'ın Nurcuların önemli isimlerinden Mehmet Fıncı ile yaptığı söyleşi. Nuriye Akman, "Nur cemaati politikaya niçin bulaştı?", *Zaman*, 4 Eylül 2006; Hüseyin Yılmaz, "Nurcu Demirel'den Kemalist Demirel'e", *www.karakalem.net*. Erişim tarihi: 21 Şubat 2019.

2019). Olayları tamamen sonlandıran ve taraflar arasında sembolik olarak yazılı bir “Barış Yemini” hazırlayıp taraflara imza attıranlar ise, olaylardan basın aracılığı ile haberdar olan İstanbul Teknik Üniversitesi üç genç olmuştur.

Olayların başlamasından yaklaşık üç hafta sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Baykan Kalaba ile Yönetim Kurulu üyelerinden 3 kişilik öğrenci grubu Ortaca’ya gelmiştir(Milliyet, 21 Haziran 1966).

68 kuşağının öncüleri olarak kabul edilebilecek bu gençler, Cengiz Topel İlkokulu’nda yaptıkları toplantıda tarafların barışmasını sağlamışlar, hazırladıkları yazılı bir metni de iki tarafın ileri gelenlerine imzalatmışlardır.

Ortaca’ya gelen öğrencilerden Osman Saffet Arolat, anılarında olaylarla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Akşam gazetesinde, Dalaman’da tarla anlaşmazlığının aslında Alevi-Sünni çatışması kaynaklı olduğunu öğrenince... arkadaşlarla konuştuk.

İTÜ’lü olmamama rağmen, zaman zaman onlarla bir araya gelir, dönemin ülke sorunlarını konuşup eylem planları yapardık... Oraya gidip bir şeyler yapma kararı al(dık)... 12 saatlik otobüs yolculuğu sonunda Muğla’nın Ortaca ilçesine vardık. Meydana bir masa yerleştirip arkasına oturduk... İlk gelen kişiye çatışma ile ilgili yazı yazacağımızı, İTÜ Talebe Birliği’nin Oturum dergisi için bilgi almak istediğimizi, tarafları barıştırmayı düşündüğümüzü söyleyince yanımıza gelmeye başladılar.

...Kavgaya bir arazi anlaşmazlığının neden olduğunu öğrenince o araziye gidip yerinde keşif yapma kararı aldık... Tarafların, kan dökülen kavgayı sonlandırma kararında olduklarına kanaat getirince, okulun salonunda herkesin katılacağı bir toplantı düzenledik... iki grubun ileri gelenleriyle birlikte bir barış bildirgesi kaleme aldık ve bunu imzalattık.

Dışarı çıkıp meydana birlikte çay içtiğimiz sırada... albay rütbeli bir subay gelip... şunları söyledi: --Çocuklar, siz buraya geldiğinizde solcu üniversitelileriniz diye tedirgin olmuştum. Davranışlarınızı ve yaptıklarınızı inceledim. Barış sağlayıp, üstelik bunu kağıda döktüğünüzü görünce bu vatansever gençleri tebrik etmek için buraya geldim.”(Arolat, 2018: 35-36).

Ortaca’ya gidenler arasında bulunan İTÜ Talebe Birliği Başkanı Baykan Kalaba ise tarafları nasıl barıştırdıklarını şöyle anlatmaktadır:

“...Olayların taraflarıyla görüşünce işin özünde mezhep kavgası olmadığını bir arazi çatışması olduğunu öğrendik. ... söz konusu arazinin bulunduğu bölgeye gidip olay yerinde incelemeler yaptık. Arazi sahibinin zarar verilen traktörünü gördük. O gün köyde kaldık. Daha sonra bütün köylülere haber yollayıp ertesi gün için Ortaca’daki bir okulda toplantı düzenledik. Toplantıda yaptığım konuşmada şunları söyledim; ‘Sevgili Ortacalılar, ... Bizim bir tek düşmanımız var o da emperyalizm ve dış güçler. Biz, ülkemizin bağımsızlığını tehdit eden, bölüp parçalamak isteyenlere karşı bu savaşı Alevisiyle, Sünnisiyle, Kürt’üyle yani sizlerle birlikte vereceğiz... Sizler ne kadar dost ve kardeşçe yaşarsanız biz de yarınları dostça yaşamaya devam ederiz.’

Kendilerine bir barış metni hazırladık ve onu okuduk. Köyün ileri gelenleri bu metni imzaladılar. Toplantı sonunda herkes birbiriyle kucaklaştı ve öpüştü. Olay henüz, kıvılcım aşamasında, çok büyümeden önlendi. Dostluk ve barış yeniden sağlandı.” (Emekçi, Sivaslı, <https://www.pirha.net>, 2019).

Cengiz Topel İlkokulu’nda düzenlenen toplantıya Köyceğiz Kaymakam Vekili, Nahiye Müdürü, Belediye Başkanı, Köy muhtarları, Ortaca İmamı, Alevi ve Sünni vatandaşların ileri gelenleri ile köylüler katıldı. Toplantıda imzalanan barış metni şöyleydi:

“Hepimizin atalarının sınırını kanlarıyla çizdikleri güzel yurdumuzun bu yeşil köşesinde, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra ve her zaman dostça, kardeşçe, el ele, omuz omuza, ulusun ve ülkenin yücelmesine çalışacağımıza, olmuş ufak olayları unutup, suçluların bulunmasını adliyeye bırakarak, tahrikçilere uymayacağımıza, onlara mani olacağımıza, Türk ulusu ve yöneticileri ve gençliği önünde söz veriyoruz.”(Son Havadis, 22 Haziran 1966; Akşam, 24 Haziran 1966).

Üniversiteli gençlerin taraflar arasında barışı sağlamasına rağmen, Ortaca'da yaşayan Alevi ve Sünniler arasındaki toplumsal ve ekonomik ilişkiler hemen düzelmemiş, olayların olumsuz etkileri bir süre daha devam etmiştir. Olayların sonucunda Aleviler hemen her alanda gerilemiş, kendi içlerine çekilmişlerdir. Olayların başladığı dönemde Ortaca Belediye Başkanı olan Hüseyin Yılmaz Aleviydi, fakat bu olaylardan sonra bir daha herhangi bir Alevi vatandaş belediye başkanı seçilememiştir. Dolayısıyla sadece ekonomik alanda değil, siyasal alanda da Alevilerin gerilediği gözlenmektedir. Olaylardan önce ticari faaliyetler büyük ölçüde Alevilerin kontrolündeyken, olaylarla birlikte Aleviler ve Sünniler birbiriyle olan ticari ilişkilerini büyük ölçüde kesmişlerdir. Oluşan gerginlik ve çatışma, sonraya da yansımış, baskılar sonucu birçok Alevi esnaf bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır (İzmir, 2016: 62-65).

Ortaca Olayları mezhep temelli olarak başlayıp bu şekilde devam etmemiş olsa da, olayların bitiminden sonra, öncelikle ekonomik ve siyasal alanda başlayan ayrışma bir süre sonra toplumsal ilişkilere de yansımıştır.

4. Sonuç

2 Haziran 1966'da Muğla'nın Ortaca ilçesine bağlı Fevziye Köyü'nde Aleviler ve Sünniler arasında arazi sorunu nedeniyle çıkan olaylar, yaygın biçimde mezhep çatışması olarak nitelendirilmekte ve kimi araştırmalarda da bu olaylar sırasında "*Alevi katliamı*" yaşandığı iddia edilmektedir. Bu yaklaşımın temelinde dönemin basınının olaylarla ilgili eksik ve yanlış bilgi vermesi ile Alevilerin özellikle 16. yüzyıldan Cumhuriyet'in ilanına kadar Sünni İslam inancını benimseyen siyasal iktidar tarafından ayrımcı, baskıcı ve dışlayıcı politikalara maruz bırakılması yatmaktadır. Bu baskıcı ve dışlayıcı politikanın izlerinin silinememesi ve Alevi toplumunun hafızasında canlılığını koruması basının manipülatif haberleri ile birleşince, Ortaca Olayları bazılarınca doğrudan mezhep ayrımcılığından kaynaklanan Alevilere yönelik bir saldırı olarak değerlendirilmiştir. Oysa arazi anlaşmazlığı nedeniyle başlayan olaylar, özünde bir ekonomik çıkar çatışmasıydı. Taraflar arasındaki bu çıkar çatışması, bazı kişiler tarafından Alevi-Sünni ayrışması üzerinden kendi lehlerine çözülmeye çalışılmıştır. Bu nedenle de olaylar bir mezhep çatışmasına dönüştürülmek istenmiştir. Bununla birlikte başarı sağlanamamıştır.

Özellikle sosyal medyada "*Alevi katliamı*" olarak nitelendirilen olaylarda, 5 Haziran'daki gösteriler sırasında kaza kurşunu ile yaşamını yitiren Halil Sarı adındaki Sünni bir gencin dışında başka bir can kaybı yaşanmamıştır. Zaten o dönemde yaşayan tanıklar da bu olayların bir mezhep çatışması olmadığını, katliam yaşanmadığını belirtmekte ve o günlerde yayınlanan gazetelerin yayınladıkları haberlerle gerçekleri çarpıttıklarını ifade etmektedirler. Olayların yaşandığı süreçte her ne kadar iki kesim arasında toplumsal ilişkiler bozulmuş olsa da, bölgedeki Alevi ve Sünni halkın "*mezhep çatışması*" boyutuyla karşı karşıya gelmedikleri, hatta belli ölçülerde aralarındaki yardımlaşma ilişkilerini devam ettirdikleri görülmektedir. Fakat olayların dönem gazetelerinin çok büyük bir bölümünde manipülatif bir şekilde yer alması nedeniyle, günümüze gerçek boyutlarından çok farklı olarak "*mezhep temelli bir çatışma*" ve Alevilere yönelik "*katliam*" ya da "*katliam girişimi*" olarak yansımıştır.

Yaşanan olaylar, mezhep ayrılığından kaynaklanan olaylar olmamakla birlikte, geçmiş yüzyıllardan bu yana Alevilerle Sünniler arasında çeşitli nedenlerden dolayı oluşan inanç farklılıkları ve bu farklılıkların yol açtığı gerilimler, en küçük bir ekonomik çıkar çatışmasının veya başka herhangi bir anlaşmazlığın her iki kesimi kolayca mezhep ayrılığı üzerinden karşı karşıya getirilebilecekleri riskini göstermesi açısından önemlidir. Bu riski azaltmanın ya da ortadan kaldırmanın yolu ise demokratik, laik devlet anlayışının ve hukuk devleti ilkesinin bütün kurum ve kuralları ile hayata geçirilmesidir. Yürürlükte bulunan Anayasaya göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan herkes, kanun önünde eşitlik ilkesini ifade eden 10. madde gereğince "*dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*" Yine Anayasa'nın 36.

maddesinin, herkese eşit şekilde hak arama özgürlüğünü verdiği bilinmektedir. Fakat bununla birlikte Alevilerin önemli bir bölümünde, Anayasa ile güvence altına alınmış haklardan eşit biçimde yararlanamadıkları ve mağdur edildikleri düşüncesi hâkimdir. Alevi vatandaşlar arasında neden böyle bir düşüncenin yaygın olduğu ise araştırılması ve çözülmesi gereken temel sorundur.

Aleviler arasında anayasal haklarından eşit biçimde yararlanamadıkları düşüncesi dışında, toplumsal ve kültürel açıdan da baskı altında oldukları anlayışı yaygındır. Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra hukuksal dışlanmanın ortadan kalkmış ve siyasal baskıların azalmış olmasına rağmen Alevilerin çok büyük bir kesimi, toplumsal ve kültürel açıdan kendilerini hâlâ hor görülen ve ötekileştirilen olarak hissetmektedir. Alevilerin böyle hissetmelerinin temelinde ise yüzyıllar içerisinde inanç ve ibadet farklılıkları nedeniyle kendilerine karşı oluşan ve yıkılması uzun zaman alacak olan önyargılar yatmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de son on yıllarda hızlanan kentleşme olgusu, dünya genelinde çok kültürlülüğün bir zenginlik kaynağı olarak görülmesi ve iletişim teknolojisinde yaşanan baş döndürücü hızlı gelişmeler, Alevilerle Sünniler arasındaki karşılıklı ön yargıların azalmasında etkili olmaktadır. Çoğulcu demokrasinin temel ilkelerinin yaşama geçirilmesi ise iki kesim arasındaki hoşgörü ve uzlaşmayı çok daha kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (CDAB, Ankara) 30-18-1-2 51 7 5.

CDAB, 30-10-0-0/ 2-12-3.

CDAB, 157- 32- 10.

CDAB, 275- 13- 5.

a-Resmi Yayınlar

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi.

II-Süreli Yayınlar

a-Gazeteler

Akşam,

Cumhuriyet,

Dalaman Gazetesi,

Ehlibeyt Yolu Gazetesi,

Hürriyet,

Son Havadis,

Ulus,

Vatan,

Yeni Asır,

Zaman,

b- Dergiler

Akis.

III- Kitap ve Makaleler

Arolat, O. S. (2018). *Bir Gençlik Liderinin Anıları- 1959-1974*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bilici, F. (2010). Alevi-Bektaşî İlahiyatının Günümüz Türkiye’sindeki İşlevi. *Alevi Kimliği*. Editörler: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Bilgiç, M. S., Koydemir, F. S., Akyürek, S. (2014). Türkiye’de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi. *Bilge Strateji*, C/S. 20 (1): 163-205.

Bulut, F. (2011). *Ali’siz Alevilik*. İstanbul: Berfin Yayınları.

- Eröz, M. (1990). *Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1989). *Alevilik-Sünnilik-İslam Düşüncesi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Gölbaşı, H., Mazlum, A. (2010). Çatışma Odağında Alevi-Sünni İlişkileri ve “Öteki Algısı”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C/S. 7 (2): 324-325.
- Karaağaç, G. *Korçaklar’dan Hızır*. Yayınlanmamış araştırma.
- Küçük, M. (2002). Mezhepten Millete: Aleviler ve Türk Milliyetçiliği. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Milliyetçilik*. Cilt: 4, İstanbul: İletişim Yayınları, (901-910).
- Levent, R. (2019). *Türk Siyasetinde Alevilik*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Şener, C. (1993). *Alevilik Olayı*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Taşkesen, A., Ceylan, Y. (2015). Alevi-Sünni Farklılaşmasında Güven ve Diyalog. *Route Educational and Social Science Journal*, C/S. 2 (4): 457-469.
- Turan, A., Yıldız, H. (2008). Tarihten Günümüze Anadolu Aleviliği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C/S. 26 (26-27): 11-24.
- Uluerler, S. (2013). Osmanlı-Safevî İlişkilerinin Başlangıcı Sürecinde Osmanlı’da Kızılbaş Algısı. *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu*, 03-05 Ekim / October 2013 Editör: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazıcı, C.2, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları.
- Üçer, C. (2005). Türk Boylarının Aleviliği ve Sünniliği Üzerine Bazı Düşünceler -Tokat Bölgesinde “Sünnileşenler (Dönükler)” ve “Ehl-i Beytçi Papahlılar” Örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C/S. 20 (20-21): 253-278.
- Yağbasan, M., Öztürk, A. (2016). Kültürlerarası İletişim Bağlamında Alevi-Sünni Dikotomisi: Tunceli ve Elazığ Örneği. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences of Muş Alparslan University*, C/S. 4(2): 175-196.
- Yapıcı, A. (2012). İçimizdeki Öteki: Kimlik ve Önyargı Kısacasında Sünni-Alevi İlişkileri. *Dem Dergi*, S. 6: 52-59.
- Yıldırım, E. (2016). Alevi-Sünni Farklılaşmasının Tarihsel-Dinsel-Siyasal ve Sosyo-Kültürel Nedenleri. *Toplum Bilimleri*, 10 (19): 281-300.
- IV- Tezler**
- İzmir, H. (2016). *Türkiye’de Etnik Çatışma ve Toplumsal Hafıza: 1966 Ortaca Olayları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- V- İnternet Erişimleri**
- 69 YIL ÖNCE BUGÜN, MISIR HİDİVİ II. ABBAS HİLMİ. Erişim tarihi: 29 Ekim 2019. <https://lcivelekoglu.blogspot.com> >
- Emekçi, R., Sivaslı, İ. “Ortaca Katliamı” olarak bilinen olayın gerçek yüzü/ Dosya 1,2,3. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2019. pirha.net.
- Kenanoğlu, A. Türkiye’de Alevilik: Sorun ve Çözüm Yolları. Erişim tarihi: 23 Mart 2019. [yedi onerihttps://tr.boell.org/tr/](http://yedi.onerihttps://tr.boell.org/tr/).
- Talas, M. Eski Türk Dini Olan Göktanrı İnancı ve Türk Alevilik-Bektaşiliğinin Benzerlikleri. Erişim Tarihi: 21 Şubat 2019. www.Academia.Edu...
- Temeltaş, N. Ortaca Alevi Katliamı’nın 50. Yıldönümü. Erişim tarihi: 21 Şubat 2019. [bianet, https://m.bianet.org](http://bianet.org)
- Türkiye’de ilk alevi sünni çatışması. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2019. [Süleyman Cıtakhttps://schitak.wordpress.com/2010/11/14/turkiyede-ilk-alevi-sunni-catismasi](http://SüleymanCıtakhttps://schitak.wordpress.com/2010/11/14/turkiyede-ilk-alevi-sunni-catismasi).
- Uçar, R. Alevilik-Bektaşiliğin Tarihi Arka Planı. Erişim tarihi: 23 Mart 2019. *Devlet- İki Fikir ve Kültür Dergisi (Elektronik)*, Sayı: 6, Aralık 2015. devlet.com.tr...
- Yılmaz, H. Nurcu Demirel’den Kemalist Demirel’e. Erişim tarihi: 21 Şubat 2019. www.karakalem.net.